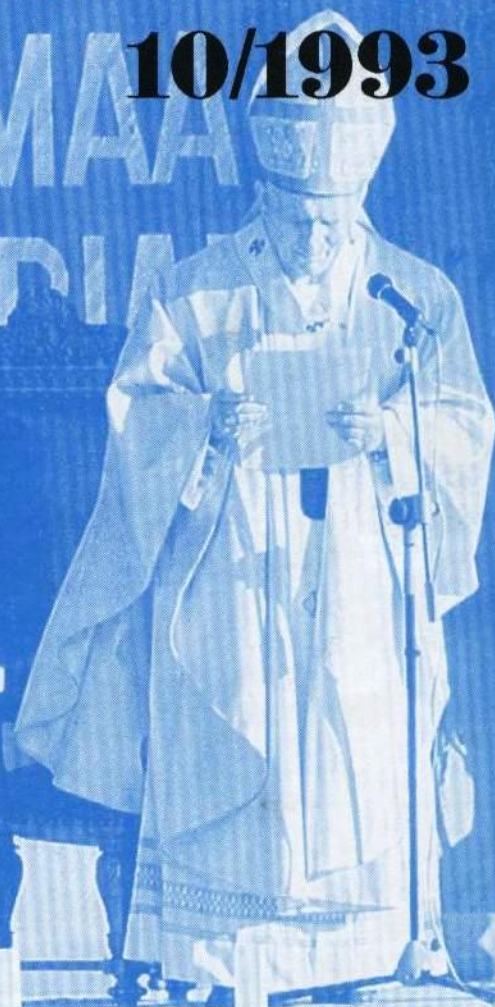

Kiriku Elu

Cesti katoliiklaste häälekandja

10/1993

Järelokajad paavst
Johannes Paulus II
visiidist Eestimaale:

- ✎ sõnas ja
- ✎ pildis
- ✎ ülemaatena ja
- ✎ kogumikuna

TÄHTSAMAD PAAVSTID (KIRIKU)AJALOOSÜNDMUSTE KONTEKSTIS

P - pühak; Ö - õndsakskiidetud

Nr.	Nimi	Päritolu	Pontifikaat	Ajalugu / kiriku ajalugu	Erilist
1.	P. Peetrus	Galilea	33-67(?)	Tagakiusamised Herodes Agrippa ajal	Kaks Peetruse kirja; märtrisurm
2.	P. Linus	Toscana	67-79(?)	Jeruusalemma hävitamine	Märter
4.	P. Clemens I	Rooma	90-101(?)	Kristlaste II tagakiusmistelaine, Johannes Patmose saarel	Tähtis kiri korintlastele; märter
10.	P. Pius I	Aquileia	142-155(?)	Gnostiliste õpetuste levik; Rooma muutub teaduskeskuseks	Märter
11.	P. Anicetus	Süüria	155-166(?)	Tagakiusam. (Marcus Aurelius); montanistide ja maniheilaste eksiöpet.	
14.	P. Victor I	Aafrika	189-198(?)	Tüli ülestõusmispuhade pärast, Ida ja Lääne erinevad pärimused	Esimene ladinlasest paavst
21.	P. Cornelius	Rooma	251-253	Tagakiusamised keiser Decius ajal; valepaavst Novation	Suri pagenduses Centocelles
23.	P. Stephanus	Rooma	254-257	+Origenes; tüli aafrika piisk.-dega kehtiva ristimise üle	
33.	P. Silvester I	Rooma	314-335	Ususallivusedikt, tagakiusam. lõpp keiser Konstantinuse ajal	Lateraanbasiilika ehitamine; Nikaia kk
37.	P. Damasus I	Hispaania	366-384	Rahvasterändamise algus; +Basileos Suur	Lasi Hieronymusel piibli kd. keelde tõlkida (Vulgata)
40.	P. Innocentius I	Albano/Rooma	402-417	Goodid rüüstavad Rooma; Pelagiuse eksiöpetus	Võitlus donatistide eksiöpetuse vastu
45.	P. Leo I Suur	Toscana	440-461	Hunnid ja vandaalid Itaalias; paavstluse I õitseae	Röövlinud Eefesoses (monofüsiidid)
49.	P. Gelasius I	Aafrika	492-496	Frankide kuninga Chlodowehi ristimine	Acaciuse kirikulõhe Ida ja Lääne vahel
56.	Johannes II	Rooma	533-535	Võitlus simonia (vaimulikukohtade müüdavuse) vastu	Esimene paavst, kes muutis nime (end.Mercurius)
59.	Vigilius	Rooma	537-555	+Benedictus Nursiast; nn kolme peatüki tüli	Pikk pagendus Konstantinoopolis
64.	P. Gregorius I Suur	Rooma	590-604	Katk Roomas; anglosakside ja langobardide kristianis.-ne	"Kiriku isa" (paavstluse tähtsustamine)
70.	Honorius I	Capua (It)	625-638	+Muhamed; Jeruusalemma vallutamine araablade poolt	Monofüsiitide ja egiptuse k. ühendamine kat. kirikusse
74.	P. Martinus I	Todi	649-653	Vangistati keiser Constanz II poolt	Suri märtrina pagenduses
84.	P. Sergius I	Süüria	687-701	Kartaago vallutamine araablade poolt	Keeldus täitmas keiser Justinianus II nõudmist
89.	P. Gregorius II	Rooma	715-731	Araablased Hispaanias; Karl Martell; Bonifatius Saksamaal	Piltidelõhkumise algus
93.	Stefanus II (III)	Rooma	752-757	Pühapiltide keelamine, Frankide kuningas Pippin kaitseb Roomat langobardide eest; Pippini kingitus, Kirikuriigi algus	(eelmine Stefanus II suri enne pühitsemist)
96.	P. Leo III	Rooma	795-816	Kroonis Karl Suure, keisri ja kiriku liit; saratseenid Itaalias	Idaimpeeriumi lagunemine
105.	P. Nicolaus I	Rooma	858-867	Kyrillos ja Methodios Bulgaarias	Kaitse abielu pühadust (kuningas Lothari afäär)
130.	Johannes XII	Tusculum (It)	955-963	Kroonis Otto Suure; ristiti kuninganna Olga Venemaalt	Sünge iseloomuga; mõrvati
139.	Silvester II	Aurillac (Pr)	999-1003	Keiser Otto II; ristiti Rootsi kuningas Olaf	Andis Stefanile Ungarist kuningatiitli
152.	P. Leo IX	Lothring	1049-1054	Suur hommikumaa kirikulõhe Rooma ja Bütsantsi vahel	Kutsus kokku sinodi kirikureformiks
155.	Nicolaus II	Burgundia	1059-1061	Valimisdekreet, paavst valitakse ainult kardinalide poolt	Keiser tohib seda ainult kinnitada
156.	Alexander II	Milaano	1061-1073	Juutide tagakiusam. Prants. ja Hisp.; William Vallutaja	Võitlus simonia ja vaimulike halbade kommete vastu
157.	Gregorius VII	Toscana	1073-1085	Saksid ülestõus, kroonis Heinrich IV, kes käis Canossas	Suri pagenduses Salernos
159.	Ö. Urbanus	Reims	1088-1099	I Ristisõda, tsistertslaste ordu asutamine	Välj. investituuri (vaimulike määr. ilnikute poolt) vastu
162.	Calixtus II	Burgundia	1119-1124	Johanniitide ordu loomine, Wormsi konkordaat (leping Heinrich V)	Investituuri tüli lõppemine
167.	P. Eugenius III	Pisa	1145-1153	+P. Bernhard Clairvaux' st. Friedrich I Barbarossa; II Ristisõda	Sageli Prantsusmaal
170.	Alexander III	Siena	1159-1181	Jätkas võitlust Barbarossa vastu (võit Legnano all)	Üks vägevamaid paavste, võitis kõik 4 valepaavsti
175.	Coelestinus III	Rooma	1191-1198	Pani Austria kuninga Leopoldi (Richard Lövisüdame vangistamise pärast) kirikuvande alla	III Ristisõda
176.	Innocentius III	Anagni (It)	1198-1216	Paavsti ilmaliku võimu tipp, nii valitsejate kui rahvaste üle; kaitse Lääne ristsõdijate röövim. eest, nimetas Lääne (ja Eestimaa) "Maarjamaaks" (pühitses need maad PNM-le)	Üks tähtsamaid paavste
177.	Honorius III	Rooma	1216-1227	Kinnitas frantsiskaanide, dominikaanide ja karmeliitide ordureeglid	Energiline; Franciscus ja Dominicus pühakuks
178.	Gregorius IX	Anagni (It)	1227-1241	IV Ristisõda; sõda albigenlastega; Friedrich II kirikuvande alla	Suured teened kirikuõiguse alal
180.	Innocentius IV	Genua	1243-1254	Pani Friedrich II uuesti kirikuvande alla	Asutas augustiinlaste-eremiitide ordu 1256
181.	Alexander IV	Anagni	1254-1261	Nõrk võitlus kuningas Manfredi vastu, suri alandatult Vierbos	Seadis sisse Kristuse Ihu ja Vere püha
182.	Urbanus IV	Troyes	1261-1264	Jäi väljaspoole Roomat	Ajutine unia Ida ja Läänekiriku vahel
184.	Gregorius X	Piacenza	1271-1276	Rudolf Habsburgist; +Bonaventura; +Thomas Aquinost	Närk iseloom, andis Templiordu küsimuses järele
195.	Clemens V	Bordeaux	1305-1314	Kandis paavstiresidensi üle Avignoni	Pöördus lõpuks Avignoni tagasi
200.	Ö. Urbanus V	Languedoc	1362-1370	Naases Rooma, võitlus valepaavst Gregoriussega	Viimane prantslasest paavst
201.	Gregorius XI	Prantslane	1270-1278	Siena Catharina mõjul asus Rooma	Valepaavst Clemens VII Avignonis
202.	Urbanus VI	Napoli	1378-1389	Õhtumaise kirikulõhe algus	Avignoni kirikulõhe lõpp
206.	Martinus V	Rooma	1417-1431	Esimene renessans-paavst; sõda hussiididega	Asutas Vatikani raamatukogu
208.	Nicolaus V	Sarzana	1447-1455	Viini konkordaat (Friedrich III); türklased vallut. Konstantinoopoli	Oma sajandi suur humanist
210.	Pius II	Siena	1458-1464	+Nicolaus Kusast	

Loetelu jätkub tagakaane siseküljel.

Püha Aujärje esindus Baltikumis

Eesti apostellik administraator
Ülempiiskop Justo Mullor Garcia
sekretär isa Mario Cassari
Antakainio 3, 2065 VILNIUS, Lietuva
telefon 8-0122-740066

Tallinna Peeter-Pauli kogudus

Vene tn 18; 0001 TALLINN

telefon (22) 44 63 67

isa Rein Öunapuu

- P 10.00 poolakeelne missa
11.30 eestikeelne missa
T 18.00 ladinakeelne missa
K 9.00 ladinakeelne missa
N 17.00 poolakeelne missa
18.00 eestikeelne missa
R 9.00 ladinakeelne missa
18.00 eestikeelne missa
L 9.00 ladinakeelne missa
18.00 ladinakeelne lauldav missa
Iga kuu 1. laup. leedukeelne missa 17.00

Pärnu: Pühapäeviti kell 16.00 missa
Pärnu Ellisabeti (lut.) kiriku kabelis

Tartu p. Neitsi Maarja kogudus

Veski tn 3; 2400 TARTU

telefon (234) 34 235

kogudusepreester isa Väino Niitvägi
vikaar isa Zbigniew Pilat

- P 9.30 poolakeelne missa
11.00 eestikeelne missa
E 8.00 eestikeelne missa
18.00 vesper ja roospärg
T 18.00 eestikeelne missa
Kolmapäevast Reedeni:
8.00 eestikeelne missa
18.00 vesper ja roospärg
L 18.00 ladinakeelne missa

Valga: Pühapäeviti kell 15.00 missa
Valga Jaani (lut.) kiriku käärkambris

Ahtme katoliku kogudus

Sõpruse tn 82; 2020 AHTME

telefon (233) 34 003

isa Augustinus Loska OFM

- P 10.00 poolakeelised tunnipalved
11.00 poolakeelne missa
Esmaspäevast Reedeni:
15.30 poolakeelne roospärg
16.00 poolakeelne missa
L 14.00 laste usuõpetuse tund
15.00 venekeelne missa

Narva: Pühapäeviti kell 14.15 missa
luterlikus kabel-kirikus Kreenholmi 22

Tegeva armastuse saadikud

Endla 33-10, 0001 TALLINN

telefon (22) 45 15 06

ülemõde Stanislav

- K ja R 7.00 missa
P.E.K.R 18.00 adoratsioon
T.N.L 7.00 adoratsioon

Missale ja adoratsioonidele on kõik terehulud!

Eesti Apostelliku Administraatori, Ülempiiskop Justo Mullor Garcia tervitus paavstile pühal Missal Tallinna Raekoja Platsil 10.9.1993

Püha Isa, Tallinna ja kogu Eesti jaoks jääb tänane päev nende pikka ja sündmusrohkesse ajalukku nii riigi- kui ka usuelus. Esimest korda on Rooma piiskop, apostel Peetruse ametjärglane, astunud selle maa pinnale.

See on suur au nii selle maa katoliiklastele kui ka kogu eesti rahvale. Sellest andis tunnistust täna hommikul Niguliste kirikus toimunud jumalateenistus, kus ühise perena tõstsid oma palvekäed Jumala poole erinevate kristlike konfessioonide esindajad: luterlased, õigeusulised, katoliiklased, metodistid, baptistid ja teised. Nii tänasime me Issandat taasleitud vennaliku osaduse kingituse eest. Nüüd aga toimub siin - Raekoja platsil, millel on tähtis koht selle maa ja linna ajaloo - püha missa, rooma-katoliku jumalateenistus. Katoliiklastel avaneb võimalus saada osa Armulauast, mille pühitseb paavst Johannes Paulus II.

Sellel sajanäitevanusel väljakul, linna südames, palvetagem üheskoos Eestimaa eest, Kristuse ligiolu eest sellel maal, mis kunagi sai nimeks "Maarjamaa". Palvetame kõigi tema kodanike eest: kõikide eest, kes elavad sellel maal, riigijuhtide eest, keda rahvas on endale demokraatlikult valinud, perekondade ja noorte eest, nende eest, kes elavad lootuses, kul ka nende eest, kelle Ihu ja hing on tulvil kannatust.

Püha Isa, see jumalateenistus on viimaseks sündmuseks Teie visiidil Eestis ja kogu Baltikumis. Meie, kõik siinviibijad, loodame, et kui Te tänana õhtul Rooma tagasi pöördate, jääb Teie meelde ja südamesse see rahvas, kes palvetab ja usub, et Kristus on inimkonna Lunastaja, ning tahab paavstis näha Head Karjast, kes juhatab kõiki õndsusele.

Õnnistage meid, Püha Isa, ning õnnistagu Jumal Teid ikka ja alati.

Kiriku Elu 10/93

Eesti katoliiklaste häälekanaja

Ilmus jaanuarist 1933 kuni juulini 1940.
Uuesti ilmub alates oktoobrist 1989.

Ülevaade ja kokkuvõte paavsti visiidist Eestisse - isa Rein Öunapuu, toimetaja	4
Paavsti kõne saabumisel Eestisse	9
Eesti presidendi tervituskõne Pühale Isale	10
Paavsti tervitus eesti katoliku kogukonnale	13
Paavsti kõne kohtumisel Niguliste kirikus	14
EELK peapiiskopi Kuno Pajula tervituskõne	18
Eesti kirikute Nõukogu presidendi, piiskop Einar Soone kõne EKN kingituse üleandmisel	19
Paavsti sõnum Eesti intellektuaalidele	20
Paavsti kõne sõnumit üle andes	23
Paavsti jutlus pühal Missal Tallinnas	25
Paavsti tervituskõne päras püha Missal	28
Paavsti kõne lahkumisel Eestist	30
Eesti presidendi kõne paavsti lahkumisel	33
Paavsti läkitus Eestimaa lahkumisel	33
Kalender ja lugemised (oktoober, november)	34
Tähtsamad paavstid (kiriku) ajaloo kontekstis	2 ja 35

Esikaanel: Hetk paavsti missalt. Foto: Magnus Löfving

"Kiriku Elu" nr 10 (138) 1993. Katoliku kiriku väljaanne.
Ilmub 12 numbrit aastas. Toimetaja preester Rein Öunapuu.
Toimetus: Vene tn 18 0001 TALLINN telefon +372 2 446367
Trükitöö: AS Terbo Ltd., Rävåla pst. 8 TALLINN

Foto: Arturo Mari

Kui inimlikkus saab Jumala näo...

Kui sa kaotad oma usu progressi ja helgesse tulevikku, sellesse mida räägivad poliitikud, mida räägivad inimesed ajakirjanduses ja TV-s, kui sa kaotad oma usu pühasse kirikusse... siis pole see midagi selle kõrval, kui sa kaotaksid oma usu inimesse, keda näed oma silmaga, ja Jumalasse, kes elab sinu südames.

Jumal saatis maailmale oma Poja, et Tema võiks meile näidata oma eeskujuga, kuidas peab igatüki meist oma inimlikkust teostama, kuidas tuleb olla loodu, kellele Looja on andnud osa oma jumalikust olemusest.

Kiidetud olgu, kes tuleb Issanda nimel... Naeratus läbi harjumuse, väsimuse ja halva enesetunde, heatahtlik naeratus, milles inimlikkus saab Jumala näo...

Paavst Johannes Paulus II astub Eestimaa pinnale, laskub selle kohale, laskub raskelt, nagu kaoks jõud tema liikmeist ränkaskes elukoorama risti all. Ta toetab maha oma käed, käed mis tunnevad rasket tööd kivimurrus; ta suudleb Eestimaad, austades nii meie maa ajalugu, paljude põlvkondade higi ja verrega rajatud kultuuri, iga inimest, kes siin elab.

Ta ei ole enam nii sportlaslikult reibas nagu veel mõne aasta eest, kulnud on lausa üleöö muutunud tinaraskeks. Kuid olemus on ikka seesama: heasoovlik, osavõtlik.

Ametlikud pöördumised, palju ilusaid ja sügavaid sõnu. Tervituskõnes väljendab paavst oma suurt rõõmu Eestimaa vabaduse üle, mille eest on hea seisnud ka Püha Aujärg. Tänu taas kättevõidetud vabadusele täitus ka Johannes Paulus II ammune soov külastada Baltimaad.

Eesti Vabariigi, mittekatoliikliku maa president kõnetab oma tervituses ja hiljemgi paavsti: "mu Isa". Prantsusmaal jesuüitide juures gümnaasiumihariduse saanud Lennart Meri kasutab väljendit, mis on nii tavaline prantsuse keeleruumis - ei saa aga unustada, et ta on kirjanik, inimene kelle töövahend on sõna; tundes hästi eesti keelt peab ta teadma, et meie keeles kõlab see pöördumine hoopis teisiti, hoopis tähendusrikkamalt - ja siiski kasutab ta austuse märgina paavsti isiku ja igavese institutsiooni vastu just neid sõnu: "mu Isa".

Vaikusehetk Tallinna katoliku kiriku tabernaakli ees; paavst annab au Jeesusele, kes on meie ligi pühimas Armulausakramendis. Palvetab vaikselt koos kogudusega, nagu ükskõik kes meie seast, kinnitades nii meie ühtekuuluvustunnet miljardi inimesega, meie teadmist, et katoliiklasel on peaaegu igas maailma nurgas kodu,

koht kuhu tulla, koht kus kõik on tuttav.

Ühise palve järel peab paavst kõne, milles ta võrdleb eesti katoliiklasi väikese sädemega, mis võib Jumala armust saada põlevaks tõrvikuks ja tuua usuühtsuses teiste kristlastega evangeeliumi valguse ja soojuse kõigi rahvaskaaslasteni. Seejärel õnnistab paavst kõiki kohalviibinuid.

Niguliste kirikus toimival oikumeenilisel jumalateenistusel esineb paavst teoloogilise mõtisklusega oikumeenia põhialustest, mis areneb üleskutseks kristlaste ühtsusele. Ta alustab apostlite kahevahelolekust pärast Kristuse taevasseminemist, ja jõuab paralleelideni kristlaskonna tänapäevases olukorras; tuleb meelde ülesannet - kuulutada evangeeliumi kõikidele rahvastele - mille kõik kristlased on oma Issandalt saanud, viitab tõsiasjale, et ühtsus on oluline faktor Kristuselt saadud ülesande täitmiseks. Paavst avaldab kahetsust ajaloo aset leidnud sündmuste üle, mille tulemuseks on kristliku kiriku killustatus, ning näeb väljapääsu kuuletumises Jumala Sõnale ja selle järgi elamises, pühaduse taotlemises.

Väike oikumeeniline sentsatsioon: paavst kingib EKN liikmeskirikutele (ühise) amulauakarika! See räägib selget keelt meie kõigi lootusest koguneda kord taas ühise armulaua ümber. Vastukingitus on samuti sümboliline - mitmetahuline klaaskompositsioon Kristusest, kes on igatühe jaoks erinev, kuid siiski jagamatult üks ja võrandamatult oma.

Soe ja austav vastuvõtt presidendilassis, presidendi palve, et paavst toetaks Eestit võõrvägede väljaviimisel Eestist.

Paavsti läkitus eesti intellektuaalidele, selle üleandmine kultuuriministrile: tähelepanu juhtimine töigale, et teadusmaailm ja intelligents peavad üha rohkem tunnetama oma moraalselt vastutust igasuguse arengu negatiivsete kõrvalnähtede eest. Kiriku põhiülesandeks on inimkultuuri stabiliseerimine niisuguse vastutuse teadvustamise kaudu. Paavst kutsus kõiki kultuuriinimesi üles dialoogile kirikuga, et ühiste jõupingutuste läbi võiks Eesti ja kogu maailm olla turvalisem.

Lõunasöök nuntsiatuuris koos Eesti katoliku vaimulikonnaga. Vestluse teemaks - Eestimaa poliitiline olukord...

Missa Raekoja platsil kulgeb viperusteta. Paavst on väeva näinud eesti keele õppimisega, ja sellega võidab ta eestlaste südamed - on ju kõigil veel meeles kõrged ametimed, kes eesti keelt ja kultuuri millekski ei pea. Jutluses palub paavst meid olla üksteise suhtes avatud ning kandma üks-

teise koormat; olla samas ka avatud ühiskonnale ning tegema viljakalt ja hoolsalt oma igapäevast tööd, jäädes truuks Kristusele ja Evangeeliumile ning parandades seeläbi nii iseennast kui maailma.

Kummaline sündmus "Gloria" ajal, mil sõnade "...koos Püha Vaimuga..." hetkel lendab üle altari paar tuvi - Püha Vaimu sümbolit. Liigutav pilt armulaua ajal, kui kõik teised preestrid on juba oma kohtadele tagasi pöördunud, paavst aga seisab ikka veel ning jagab Kristuse Ihu, täites nii oma tähtsaimat ülesannet preestrina.

Missa lõpul peab paavst spontaanse kõne, võttes kokku oma visiidi Baltimaadesse. Johannes Paulus II kohta öeldakse, et kui ta räägib ettevalmistuseta, ütleb ta alati midagi erilist - üht niisugust kõnet sain Roomas Paulus VI halli fuajees ka tõesti kuulda. See kõne aga valmistab kerge pettumuse, sest kõik ootavad, et paavst - turtud kui inimväärikuse kaitsja - nõuaks selgelt ja otsustavalt vene vägede väljaviimist kõigist Balti riikidest. Mitu korda alustab ta uuesti, kuid ei jõua ühelgi korral selleni välja, nagu takerdub millessegi. Arvatavasti on tal kaalukad põhjused, mida meie ei pruugi teada.

Lahkumine. Paavst avaldab oma kõnes soovi, et uued põlvkonnad, kes kasvavad juba vabal Eestimaal, oskaksid vabaduse väärtust paremini hinnata just seetõttu, et see on saavutatud nii ränkade kannatuste hinnaga. Ta ütleb, et teda külalishalkest vastu võtnud Tallinn jääb talle erilisel meelde just siin tunnetatava avatud oikumeenilise vaimu tõttu, mis annab põhjust vaadata tulevikku suure lootusega. Viimasel hetkel ka kauaoodatud vihje - ehkki looritatuna - Rooma toele vene vägede väljaviimise osas, kui paavst mainib Innocentius III-t ning viimase omaaegset abi Eestimaale. *Sapientia sat* (kahju, kui see mõttetera on nii vana, et hakkab kaotama oma aktuaalsust). President tänab kaunis vastukõnes paavsti tema panuse eest Eestimaa vabakssaamisel, ja palub tal veelkord teha kõik selleks, et Teine maailmasõda ometi ka meie maal lõppeda võiks.

Tunnen paavsti huvastijätukäepigistuses ja -sõnades midagi nukrat. Kas selle üle, et ta oli Eestisse jõudes juba väga väsinud, selle üle, et visiit jäi lühikeseks, et ta ei jõudnud meilt endilt öieti küsida, kuidas me elame, mille üle rõõmustame või kurvastame? Lennukiaknast taban paavsti targa naeratusega ilme, mis ei jääks ühelegi fotole; mulle tundub, et ta vaatab mulle ainuüksi otsa, justkui tahtes öelda: "Ma tean, et on palju asju, millega sa pole rahul, mida sa tahaksid muuta - kannata, tuleb aeg ja sa mõistad kogu oma olemusega: igal ajal, mida Jumal laseb sündida, on alati mõte..."

Kuigi nii mõnigi inimene on hiljem väljendunud muljet, et paavsti üsna pikjade kõnede ja jutluste täpsest eesmärgist oli raske aru saada, oli paavstil Eestimaale oma sõnum, ja sõnum maailmale Eestimaast.

Püüdsin eelpool teha ülihühikese kokkuvõtte paavsti siin peetud sõnavõttudest. Ja siiski paluksin ma meie katoliiklasi, paluksin selle lehe lugejaid, et te need ka ise tervikuna läbi loeksite. Lugege see leht läbi mitte ühekorraga, vaid pikkamööda, püüdes näha meie maad ja selle probleeme niisuguses kontekstis nagu paavst neid võib näha, asetades Eestimaa ühelt poolt kõrvuti kogu maakera praeguse olukorraga, ja seades ta teiselt poolt maailmaajaloo pikka ketti. Niisuguse pilguga vaadates, mõistes paavsti vastutustunnet inimkonna ajaloo ees, saame avarama nägemuse sellest, mida ta meile tegelikult öelda tahtis meie mineviku, oleviku ja tuleviku kohta.

Üks mure jäi mind pärast paavsti visiiti vaevama, ja see puudutab eesti ajakirjandust.

Seoses selle külaskäiguga tuli mul anda palju intervjuusid. Õnnestunuks pean neist ainult üht, humoorikas stiilis tehtut "Ekspressis"; teistest artiklitest oli mul tõesti raske oma öeldut ära tunda - väliselt ei näinud nad just ebaprofessionaalsed välja, kuid sügavam tasand, mis kõige muu tagant kõige tähtsamana oleks pidanud esile tulema, jäi sootuks kaduma. Ka ei kujuta ma ette, kus uitasid ringi selle ajakirjaniku mõtted, kes tegi ja avaldas paar päeva enne paavsti tulekut eesti suurimas päevalehes lühisutluse pastor Villu Jürjoga suure pealkirja all "Ka luterlased võivad tulla katoliku armulauale". Pastor Jürjo rääkis selget juttu: luterlikul kirikul poleks midagi selle vastu, kui luterlased katoliku kirikus armulauale tuleksid - tulnuks aga küsida ka katoliku kiriku seisukohta. Ühe ajakirjaniku hoolimatusest alguse saanud valeinformatsioon põhjustas kahjuks palju segadust ja tegi mitmete siiras ootuses kohale tulnud luterlaste meele mõruks.

Eestimaa on praegu situatsioonis, kus me tahame kõigil elualadel taas Euroopasse jõuda, kuid olerne tihti kibedusega sunnitud leidma oma teadmistes suuri lünki. Seetõttu peaksid ajakirjanikud tunnetama oma vastutust ja end ka religiooni küsimustes rohkem harima, või vähemalt olema ettevaatlikud, kui sisenevad enda jaoks tundmatusse maailma.

Jumal laseb inimest kiusata ikka sealtpoolt, kust inimene seda kõige vähem ootab, annab vahel ülesandeid, millega see kõige halvemini toime tuleb. Kahtlemata Ta teab, miks Ta nii teeb.

Paavsti visiidi valmistamine jääb osadele aktiivsetele katoliiklastele meelde kohutava unenäona pidevast hirmust aja

otsalõppemise ees ja paljudest valusatest ebaõnnestumistest. Väliselt läks kõik ju üsna hästi korda, kuid rääkis veenvat keelt, et raske olukorras on appi tulijaid üsna vähe - ja need kes tulevad, nõuavad pahatihti otsekohe täielikku otsustamisõigust ega soovi oma tegevusest aru anda. Tulemuseks on Krölovi valm luigest, haugist ja vähist. Väliselt läheb midagi paika, aga seespidi paigast ära. Palju saab tehtud, aga sisimas jääb umbusalduseuss närima...

Piinlikkusest punetama panid - mitte ainult mind - ka paavsti kõnede eestikeelsed tõlked, mis kõlasid eriti jubedalt kõrvuti meie kirjanikust presidendi läbimõeldud ja ilmeka keelega. Kes need pidzhinkeelsed tõlked tegi, paistab olevat Vatikani sõjaladus - ja tõepoolest, on mida häbeneda!

Toimetades käesolevat lehenumbrit, püüdsin kõige kentsakamad ja kahemõttelisemad kohad neis kõnedes ära siluda, kuid ilma originaaltekstideta oli muidugi võimatu midagi olulisemalt paremaks muuta (positiivse erandina paavsti itaaliakeelne kõne missa lõpul, mille on tagantjärei tõlkinud Ülar Ploom). Seetõttu olin kahjuks sunnitud suures osas ikkagi jääma nende kohmakate ja konarlike, alatihi kummaliste sõnajarjestustega tõlgete juurde.

Näitena selle kohta, missugune keeletaju on olnud inimestel, kes võtsid endale julguse panna paavsti suhu ühestki kontrollist läbi käimata sõnad, olgu ära toodud vaid esimesed meeldetulnud kurioosumid (mis said enne siin lehes ilmumist ära parandatud): "Matteuse evangeeliumis ära toodud lühikese, kuid *sissetungiva* (pealetükkiva?) hüvastijätukõne lõpul *pöörab Jeesus pilgu kahte suunda* (kõõritab?)". Pidevalt kordunud "*kristlastevahelise ühenduse ihaldamine*" kõlab väga *iharalt*, nagu ka teine lapsus - "*lihauõttesaladus*". "Olla kuulekad tema Sõnale - see on võti, mis lõplikult avab kristlaste ühtsusele viiva tee, ja see ühtsus on *evangeelne teenistus* (kas luterlik jumalateenistus?)." Ja nii üha edasi. Veel hullem oli aga lugu siis, kui missa käigus sai ilmsiks, et saladuslik eesti keele ekspert oli läinud ka Vatikani missaraamatu kallale, mistõttu paavst ja rahvas lugesid vahetevahel erinevat teksti, nii mõnedki paavsti repliigid erinesid kinnitatud missatekstist (mida rahvas hästi märkas nende käes olevatest raamatukestest, kus olid õiged tõlked), evangeelium rääkis "neist pisukestest" jne jne. Kui kõnesolevatel tõlkijatel on sabad, siis loodetavasti häbenevad nad need endale nina otsa.

Samas on nii palju neid üksikisikuid - nii katoliiklasi kui mittekatoliiklasi -, asutusi ja organisatsioone ning nendes töötavaid inimesi, keda peaks siinkohal südamest tänama selle eest, et nad andsid omaka-

supüüdmatult ja siiralt oma panuse ettevalmistustöödel paavsti visiidi.

Et mitte kedagi solvata sellega, kui tema nime on unustatud mainida (sest teid oli tõesti palju!), ütlen siinkohal teile kõigile korraga ja igauhele eraldi: olge tänatud. Teie tasu on arvatavasti suur taevas.

Kõige suurem tänu aga kuulub kahtlemata eesti rahvale, kes paavsti nii heatahtlikult vastu võttis. Me oleks võinud kasvõi naba ära venitada, kuid niisugust positiivset suhtumist ei oleks ikkagi suutnud vägisi tekitada.

Ühe kõmulehe hoiatused, nagu muutuks Eesti pärast paavsti visiiti katoliiklikuks, ei pea siiski paika. Katoliku kirik pole olnud kunagi huvitatud "ärkamisaegadest", millele paratamatult järgnevad "uinumisajad". Olukorras, kus paremal juhul 30% Eesti rahvast on oma konfessionaalse kuuluvuse teadvustanud, võib väita, et Eesti pole protestantlik, vaid uuspaganlik maa, ja ühelgi konfessioonil pole siin millegi muuga kiidelda peale Kristuse kannatuste.

Katoliku kirik näeb oma funktsiooni ühiskonnas, kus ta ei ole juhtpositsioonil, eelkõige selles, et pakub oma rikkalikku spiritualiteetide valikut ja võimalusi nendele inimestele, kellel teistes kirikutes on vaimne lagi vastu tulnud.

Esimesel kohtumisel paavstiga 1989. a. unistasin päevast, mil paavst külastab minu kodumaad. Unistus sai tõeks, kuigi veidi nukramana kui olin oodanud...

Nüüd on mul uus unistus: et ühel päeval tõstaksin mina - või keegi mu ametivendadest ükskõik kus maailma nurgas - telefonitoru, ja kuuleks sealt: "Tere õhtust, mu laps, paavst räägib siin. Kuule, ma tuleksin hea meelega sulle nädalalõpul paariks päevaks külla - lihtsalt vaatama, kuidas te tegelikult elate. Kas see sobiks sulle? Tore! Muide, äkki sul leiduks ka üks vaba tuba, need hotellid on nii kallid? Noh, see on väga hea! Oota, ma ei kuulnud mis sa ütlesid? Ah et värv kukub kiriku fassaadilt ja õu on kui porimülgas - noh ja mis siis, tule vaata mis Roomas toimub! Ah jaa, ma tahtsin veel öelda, et ära sa mu tulekut eriti suurelt välja kuuluta, tahaksin kohtuda just nende inimestega, kes ustaval kirikus käivad ka siis, kui ühtegi erilist sündmust pole..." Kas tahab keegi öelda, et ka paavst seda palju parema meelega niisugusel viisil ei teeks?

Kui sa suudad kinni hoida oma usust inimesse enda kõrval ja Jumalasse oma südames, siis mõistad sa, et poliitika ei ole ainult räpane tegevus räpastele inimestele, et ajakirjandus ja TV toovad meieni ka palju positiivset - siis sa mõistad, et hoolimata inimlikest eksimustest jääb Kiriku pühadus inimese ekslikkusest puutumata. □

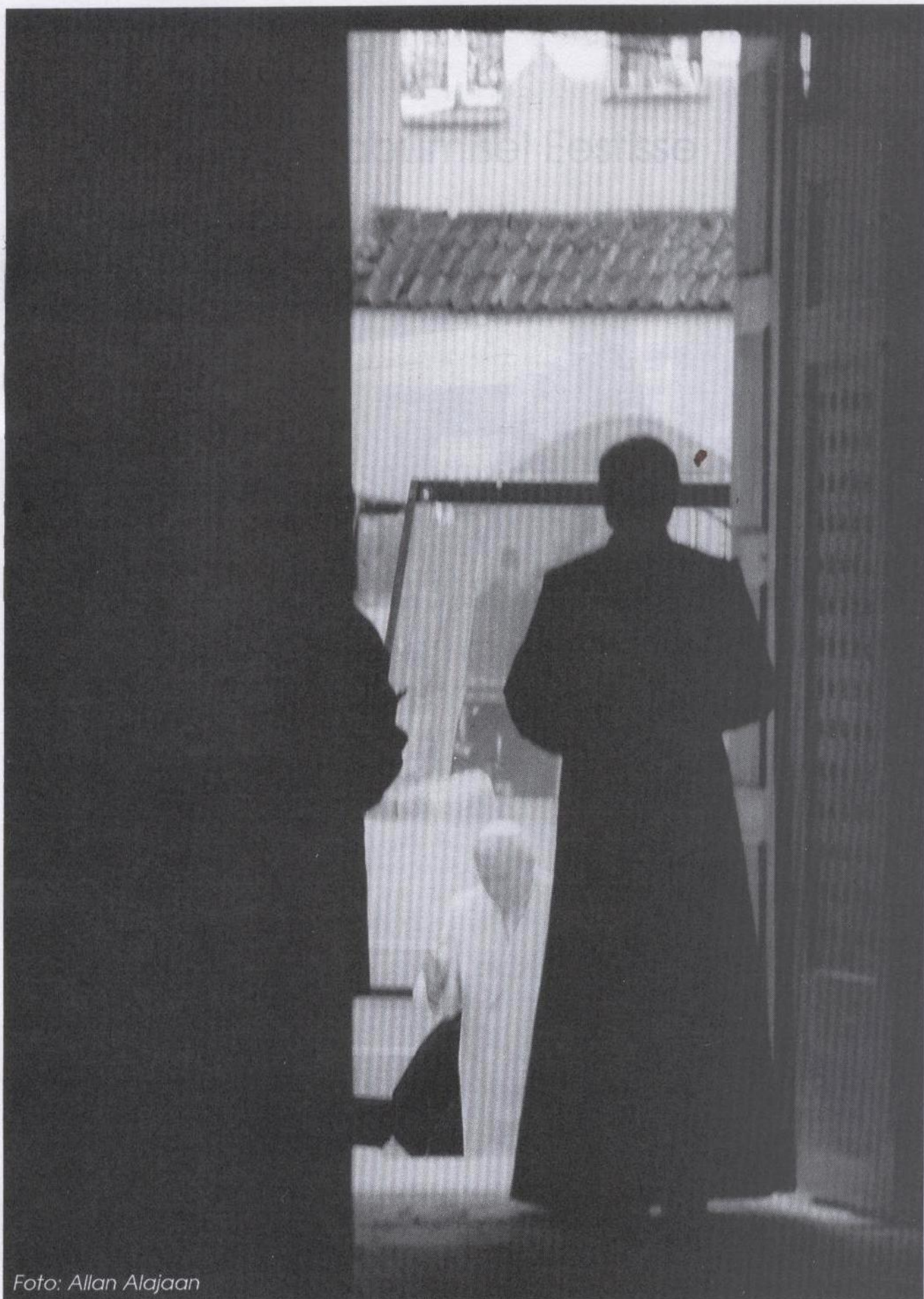

Foto: Allan Alajaan

Foto: Arturo Mari

Paavsti kõne saabumisel Eestisse

"Paavst on täna õnnelik, et võib isiklikult jagada Eesti rõõmu rahvusliku sõltumatuse taastamise üle"

Härra Vabariigi president,
härra peaminister
ja härrad ministrid,
härra Tallinna linnapea,
austatud vennad piiskopiametis,
kallid kristlike kirikute esindajad,
sõbrad ja vennad,

Pöördun austusega mind esmakordselt vastu võtva Eestimaa poole. Tahan oma külaskäiguga avaldada lugupidamist tema religiooni- ja ühiskonnaajaloole, milles võib sageli leida märke rahututest ja piinarikastest aegadest, aga ka rohkesti kuulsusrikkaid sündmusi ja väärikaid mälestusi.

Pastoraalsel visiidil Soome neli aastat tagasi oli mul võimalus põgusalt suhelda rühma eestlastega, kes olid enamuses katoliiklased ja kes olid tulnud Helsingisse, et kohtuda paavstiga ja kutsuda teda enda juurde külla. Olin sellest rõõmsalt üllatunud ja sügavalt liigutunud. Ma palusin Issandat, et Ta annaks mulle ühel päeval võimaluse tulla Eestisse, et tänada selle kutse eest ja tervitada kogu Eesti rahvast. Jumal on nende ja minu palvet kuulda võtnud - olgu ta kiidetud!

Palju sündmusi on aset leidnud pärast seda päeva 1989. aastal,

mil kohtumine toimus. Ajalukku on talletunud tõsiasju, mida tollal ei osanud veel keegi oodata, ja mis ajendab vähemalt üht osa inimestest nägema Jumaliku Ettehooldemärke. Niisuguste sündmuste hulka tuleb arvata ka seadusliku iseseisvuse taastamine Eesti ja teiste Balti riikide poolt.

Pärast ränki aastaid on taas süttinud vabaduse valgus, mis kõigepealt tähendab ka religioosset vabadust; vastu on võetud demokraatlik Põhiseadus; ühiskonna elu kulgeb mööda rahu ja vendluse teid.

Kui palju kordi on paavst oma südames tänanud Jumalat niisuguse "ime" eest! Nüüd, Vabariigi presidendi ja mitte väga suure, kuid innuka katoliku kogukonna kutsel, on ta tulnud, et väljendada avalikult just siin, Eestimaa pinnal, oma tänu Issandale nii suure armu eest, olles kindel, et tõlgendab sel viisil kõigi nende rõõmu ja tänumeelt, kes on Eestis sündinud või kes siin elavad.

Nagu teada, avaldas Püha Aujärg oma hukkamõistu kohe esimestel päevadel pärast Eesti sõltumatuse rikkumist, soovides ja üles kutsudes mahatallatud vabaduse taastamisele. Täna on

paavstil hea meel, et ta võib isiklikult jagada teiega rõõmu rahvusliku sõltumatuse täieliku taastamise üle.

Minu külaskäik Eestisse saab olema lühike, kuid sisutihe. Pärast tänast kohtumist eesti luteri, õigeusu, baptisti, metodisti ja teiste kirikute esindajatega pühitsen ma just siin, Tallinna linnas, oma viimast missat Baltimaades, enne tagasipöördumist Rooma.

Kõigil religioosse iseloomuga kohtumistel, nagu ka kohtumisel Vabariigi presidendi ja teiste riigiesindajatega, on minu peamine tähelepanu pidevalt suunatud teie ülla rahva tulevikule, soovides talle õitsengut ja rõõmu üksteisemõistmise ja tõhusa koostöö õhkkonnas.

Minul kui Peetruse järglasel, ja ka kõikidel teistel, kes kuuluvad katoliku kogukonda, on soov anda oma panus, et kindlustada Eestile tulevik, mida iseloomustaksid üksmeel, rahu ja edasiareng; tulevik, kus vendlus ja solidaarsus valitseksid ülemaailmses ühiskonnas, mis püüdleb üha suurema vastastikuse austuse ja seotuse poole.

Õnnistagu Jumal Eestit, ja igapäev tema elanikest! □

Eesti presidendi tervituskõne Pühale Isale

Teie Pühadus,
Ekstsellentsid,
mu daamid ja härrad!

Ülestõusnud Eesti riik ja rahvas on avanud Teile, mu Isa, oma südame, ja meie südamest Te loete rõõmu, truudust ja lugupidamist.

Te suudlesite äsja Eestimaa pinda, mu Isa. Mitte keegi peale eestlaste ei ole seda tänase päevani suudelnud. Ja ka eestlased on pidanud seda suudlema oma viimase suudlusega, oma verega, oma kustuva mõtte ja kustumatu lootusega lahinguväljadelt või vangilaagritest. Lennuvälja betooni all on kalju, Eesti paekalju, millele me viiekümne sajandi eest rajasime oma kodu. Sellele kodule oleme Euroopale eeskuju andes truudust säilitanud, ja meid kaitsva kodu nimeks ongi truudus.

Mu Isa, Eestimaa pinnale suud andes Te suudlesite Maarjamaad, Innocentius III poolt Rooma kantsiilil Pühale Emale pühitsetud maad. Rooma on kõikjal ja Rooma on meiega. Ma ei räägi minevikust ega oikumeenilisest maailmast, ma räägin truudusest. Ateistliku kurjuseriigi kõige pimedamatel aastakümnetel kõneles meie luule nõukogude tsensuuri kiuste võrdselt Eestist ja Maarjamaast. Ka see on truudus, mida ei ole suutnud alistada ükski mõök.

Mu Isa, ma ei taha kõneleda mõögast, tahan kõneleda adrast ja viinamäest, külvist ja lõikusest, igapäevasest tööst ja viljasalvede rõõmust. Tahan Teiega jagada seda lootust väarikale ja õiglasele

tulevikule, millest Te nii kaasakiskuvalt kõnelesite 28. augustil mu saadikule Püha Aujärje juures. Meil on ühised lootused, kuid Eesti pühäl pinnal viibivad endiselt võõrad väed. II maailmasõda oma tagajärgedega on Eestis ikka veel reaalsus. Kui maailm oma muga-vas egoismis püüab selle tõsiasja ees silmad kinni pigistada, võibab ta ehk muretu õhtupooliku, kuid tasub selle eest mureliku tuleviku-ga. Meie maailm on jagamatu, nagu on jagamatu moraal ja eetika.

Ma tean, mu Isa, et olete sellele murelikult mõelnud ja Eesti tulevikule Jumala õnnistust palunud. Ma loodan, et katoliiklik maailm saab Teie Pühaduse visiidist uut äratust ja liidab oma tugeva moraalse tahtejõu meie Euroopa-truudusele niisugusel viisil, mis võimaldab kõige lähemas tulevikus alla kirjutada võõrvägede väljaviiamise lepingule ilma tingimuste lisamiseta kummaltki poolelt. Viimase võõra sõduri lahkumise-ga ja viimase võõra sõjalise instaltsiooni demonteerimisega siit pinnalt on väike Eesti lõplikult taastanud Maarjamaa iseseisvuse, ja Venemaa lõplikult taastanud oma suure riigi väarikuse.

Mu Isa, tänasel päeval tervitab Teid ühe väikese riigi suur rahvas. Väike on ta arvult, suur kannatus-te karikalt, mis talle osaks on saanud, veelgi suurem töökuselt ja usult tulevikku. See taevasse pürgivate kirikutornide ja kurjust trotsivate kaitsetornidega linn on selle rahva ehitatud - sellestas-mast paekaljast, millel Te praegu

seisate. See rahvas on osanud hoida meie õhtumaa kultuuri suurimaid väärtusi, usku oma õigustesse ja kohustustesse, usku oma-enda töösse ja loovusesse, mis suudab kaljud ja sood panna haljendama ja vilja kandma.

Jumal on inimese loonud endasarnaseks, ja ahelatest vabastatud inimene on looja. Kahe aasta eest langesid meilt kurjuseriigi ahelad, ja kui Te täna enda ümber vaatate, siis näete: kaljud on haljendama lõõnud, värvid on tagasi tulnud meie hallidesse tänavatesse, võssa kasvanud taludel helendavad uued katused ja maa on avanenud maailmale. Taas liiguvad piire tundmata ideed, raamatud ja inimesed oma maailma taasavastamise piibellikuse rõõmus.

Selles dünaamilises pürgimuses jõukama inimväärse elukorralduse poole on paraku peidus ka uued ohud, mille eest Teile, mu Isa, olete maailma ja meid hoiatanud. Inimene on eesmärk, ja jõukus üksnes eneseteostamise vahend, üks paljustest. Meid varitseb oht, et vahend muutub eesmärgiks, et halastus annab maad egoismile, osavõtlikkus ükskõiksusele, mure tuleviku pärast rahulolule tänasest päevast. Vanemad põlvkonnad on läbi aastakümnete pimeduse kandnud oma südames lootuse ja vabaduse valgust ning meid sellega julgustanud. Nüüd tunnevad nad mõrult, et nad on kõrvale pühitud nagu sügises koltunud lehed, ja paljud lapsed eelistavad raamatule närimiskummit. Meil on kiire, ja me

peamegi kiirustama, kuid mitte ahvatluste, vaid inimese poole. Seepärast ootan ma kannatamatult eesti haritlaskonna pöördumist poliitikasse tasakaalu loomiseks vahendite ja eesmärgi vahel. Olen olnud kirjanik ja tean, et sõna, muusika ja värv puudutab inimese südant ja kujundab inimese eesmärke võimsamalt poliitiku skalpellist. Ma toetun selles lootuses sõnadele, mis on Teile, mu Isa, ka eesti keeles mõistetavad.

*Võibolla kuningas mõtles:
ei sünni iseendast Kirik juba täna -
ei sünni rahvus sõnast,
mis laidab keha ja verd,
möögast ta sünnib, minu möögast,
mis raiub pooleks Sinu sõnad,
sünnib valatud verest ...
nii kuningas mõtles võibolla.*

*Ometi Vaimu varjatud hingus
tervikuks liidab
pooleksraiatud sõna ja mõõga,
purustatud aju ja verised käed ...
ja kõneleb nii: Tulevikku astuge koos,
ärge miski lahutage teid!*

Need on sõnad Teie luuletusest, mu Isa, ja nad jäävad tänasest idanema Maarjamaa pühasse mulda, sest me oleme koos tulevikku astunud üle 800 aasta. Aastal 1921 tunnustas Püha Aujärg Eesti Vabariiki, 12 aastat hiljem seadsime sisse diplomaatilised suhted. Teie apostellik administraator Eestis, *monsignore* Eduard Proffittlich, säilitades truuduse oma kogukonnale, jagas Nõukogude okupatsiooni kaudu eestlastele osaks

saanud alandusi ja kannatusi ning läks koos kümnete tuhandete eestlastega vastu märtrisurmale Siberi kontsentratsioonilaagrites.

Olen kõnelenud Teile, Püha Isa, eestlaste truudusest ja ajaloomälust, mis on meid Euroopaga sidunud ka raudse eesriide kiuste. Meie ajaloomälu ulatub kaugemalegi. Eile möödus 822 aastat päevast, kui Teie eelkäija, Tema Pühadus paavst Aleksander III läkitas meie esimesele piiskopile abiliselt eestlasest munga Nicholause, ning Eesti vanemate ja Püha Aujärje vahel sõlmitud 7 lepingut kõnelevad Eestist ja Maarjamaast kui riigiõiguse subjektist Rooma silmis juba XIII sajandil.

Tahan lõpuks Teid, Püha Isa, rõõmustada ka teatega, et Lunastaja sünni on meie rahvas juba XV sajandil tähistanud jõulukuuse süütamisega sel väljakul, kus Teie, mu Isa, mõne tunni pärast missat peate. Ka sellele kombele oleme truudust säilitanud läbi sajandite

ja eriti nende 50 aasta kestel, mil Kristuse sündimise püha oli nõukogude võimu keelu ja karistuse all. Meie kivistel põldudel kasvab umbrohtu, kuid bolshevistliku kommunismi umbrohest on Eesti põllud puhtad, ja me ei unusta Püha Aujärje teeneid selles.

Seepärast olen tahtnud kokku sõlmida meie ajaloomälu ja meie tänu, ning pöördun Teie juuresolekul eesti koolinoorte poole. Ma kuulutan välja võistluse kõige kaunima jõulukuuse leidmiseks, mille meie lapsed kingivad Pühale Aujärjele eelolevateks jõuludeks. Maarjamaa kannatused ja valu on elanud teie südames, mu Isa. Ma tahaksin, et Teie akende ees säraaks nüüd ka rõõm ülestõusnud Eesti Vabariigist, kus ei ole ruumi viha ega vaenule, kus erinevalt Euroopast ei ole valatud tilkagi verd, ja et sellest maailma vanimast jõulukuusest kiirguks lootust, armastust ja suuremeelsust, mida sellel väikesel rahval on rikkalikult pakkuda suurele maailmale. □

□ "Mu Isa ..." Foto: Arturo Mari

Foto: Allan Alajaan

Paavsti tervitus eesti katoliku kogukonnale Tallinna Peeter-Pauli koguduse kirikus

"Täna olete te väike sädemeke, kuid Jumala armust võite teiegi saada põlevaks tõrvikuks"

Armsad vennad ja õed!

Tahaksin koos teiega tänada Issandat, et ta on andnud mulle võimaluse alustada oma palverännakut Eestisse selle külaskäiguga Pühima Sakramendi juurde, mis on hoiul teie koguduse kirikus. Just siia kogunete te Issanda päeval pühale Missale. Paljud teist on siin ristitud ja kinnitatud, ning toovad siia ristimiseks oma lapsi. Te tulete siia võtma vastu andeksandmise ja lepituse sakramenti. Siin te palvate oma lahkunud lähedaste eest, mõeldes surnuist ülestõusmisele ja pühakute osadusele.

Teie apostellik administraator, kes on ühtlasi minu esinajaks siin maal, on mulle sageli teist rääkinud ja alati on ta seda teinud sügava karjasearmastusega. Härra peapiiskop Justo Mullo García ütles mulle, et kuigi katoliiklaste arv pole siin väga suur, tunnete te end ühe perena, avatuna Vatikani II kirikukogu poolt algatatud uuendustele. Te olete valmis dialoogiks ja elate vennalikus ühtsuses, võttes vastu neid, kes jagavad teie soovi palvetada ja arendada apostelliku teenimist.

□ Paavst kingib kogudusele armulauakarika. Foto: Arturo Mari.

Mu armsad, täna te olete ainult väike sädemeke, kuid Jumala armust võite teiegi saada põlevaks tõrvikuks, mis toob evangeeliumi valguse ja soojuse teie armastuses ja sõpruses üksteise vastu kõigi teie rahvuskaaslasteni.

See sõprus on suunatud teie usuvendadele, kuid eriliselt kannendele, kes on kristlaste ühendamise oma südameasjaks tei-

nud. Selle ühtsuse eest tuleb meil innukalt palvetada ühendatud armastuse sidemega.

Armsad vennad ja õed. Oodates meie uut kohtumist ajaloolisel Tallinna Raekoja platsil, pidulikul Armulaua sakramendi pühitsemisel, tänan teid kogu südamest lahke vastuvõtu eest, ning palun Jumalaemalt teile ja teie omastele kaitset. Önnistan teid kõiki. □

Paavsti kõne kohtumisel teiste kristlike konfessioonide esindajatega Niguliste kirikus

"Pühaduse veendunud otsimine - oikumeenia algne liikumapanev printsiip"

"Minge siis ja tehke jüngriteks kõik rahvad, neid ristides Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel" (Mt 28, 19).

See on viimane tahe, mille Kristus jüngritele edasi andis, ja Matteus toob selle ära oma Evangeeliumi lõpulõigis. Armastatud isiku viimane sõna on harilikult kõige tähendusrikkam ja meelde jäävam, sageli see, mis meid kõige rohkem puudutab, mis äratub kõige rohkem mälestusi inimese hinges, kellele see on määratud. See on sõna, mis ajendab olema truu isikule, kes selle ütles, ja olema truu tema elukavale.

See on sõna, mis pöördub nii isiklikult kui kollektiivselt ka meie, Kristuse XX sajandi jüngrite poole, kes me oleme Tema nimel kokku tulnud sellesse Tallinna kirikusse, mis kõigi eesti kristlaste ja kogu rahva hinges kutsub esile niivõrd palju mälestusi. See on autoriteetne sõna, mis küsib meilt aru meie suhte kohta Temaga ja meie üksteisevaheliste suhete kohta, selle kohta, mis meid ühendab ja mis meid lahutab; see on sõna, mis näitab meile kätte tee vennalikule armastusele ja teenimisele, mida maailm nii tungivalt vajab ja mille ootele ta jääb.

Apostel Matteus jutustab, et jüngrid "läksid Galileasse sellele mäele, kuhu Jeesus neid oli käskinud minna" (Mt 28, 16). Siis järgneb evangelistilt mõtlemapanev tähelepanek, kui ta täpsustab, et üksteist jüngrit "kui nad teda nägid, kummardasid teda", lisades veel "aga mõned olid kahevahel" (Mt 28, 17).

Säärased kahtlused, mille Matteus on hoolikalt kirja pannud, ei pidanud siiski kauaks jüngrite hinge jääma. Tõepoolest, teine evangelist Markus täheldab oma raamatut lõpetades: "Aga jüngrid läksid välja ja jutlustasid kõikjal" (Mk 16, 20) ja Luukas täpsustab, et nad "pöördusid suure rõõmuga tagasi Jeruusalemma" (Lk 24, 52). Järelikult pidid kahtlused lühikese ajaga hajuma, muutudes

uuendatud röömsaks usutunnistuseks oma Õpetaja ja Issanda jumalikkusele. Tema armu väel hakkasid seni kahelnud jüngrid, veendunumalt kui varem, kuulutama pääsemise Evangeeliumi.

Nii nagu ka vaigistatud tormi puhul (Mt 8, 26-27) võis jumalik arm taas täita sisemise tühjuse, mille oli põhjustanud nende Jeesuse lähimate järgijate "vähene usk". Ehkki nad olid palju kordi kogunud, et Õpetajal olid "igavese elu sõnad" (Jh 6, 68), otsustasid nad Tema õpetuse üle sageli ikka veel inimlike kriteeriumide kohaselt, mis enamalt jaolt on piiratud vaid meeltega tajutava reaalsuse kogemusega, seega on avara horisondiga jumalike plaanide mõistmiseks täiesti sobimatud. Õpetaja - lihaks saanud Sõna - sügava tähendusega sõnad ei mahtunud nende mõtete ja kogemuste kitsastesse raamidesse.

Käesoleval vennalikul palvekohtumisel on mul meeldiv mõelda, et nii nagu esimeste jüngrite kahtlused, nii taanduvad Jeesuse, Päästja ja Lunastaja armastuse väel järjepanu ka erimeelsused kristlaskonnas ning annavad teed Jumala, Jeesuse ja Kiriku kohta käiva evangeelse tõe ühtsele kuulutamisele.

Taevasse mineku hetkel oli tegemist kahtlusega ja erimeelsusega, mille tekitas jüngrites Ülestõusnud Kristuse ülistatud ihu saladus. Tänapäeval on erinevaid kristlikke konfessioone eraldavad kahtlused suunatud pigem teisele, aga mitte väiksemale saladusele, millest rääkides apostel Paulus kasutab tähendusriikast ja mõjuvat väljendit "Kristuse Ihu" (1 Ko 12, 27).

Nii nagu ristikoguduse algpäevil, nii on ka praegu jüngrite ühtsuse taastumine eelkõige Kristuse erilise armu vili, mille me oleme kohustatud tema lunastava armastuse annina vastu võtma. See on erakordne arm, ja ta on proportsionaalses vastavuses haprusega, mida võib pidevalt näha neis isikli-

Foto: Arturo Mari

kes ja kollektiivsetes hoiakutes, mis iseloomustavad kristlasi, keda erutavad mitte alati läbikaalutud valikud - kõigi meelest kahetsusväärnes - minevikus. Tõepoolest, me ju teame, et jumaliku päästmise plaanis on seal, kus vohab patt ja kõik mis patule õhutab, ka rohke arm. Alati on Jumal see, kes toob lõpmatu kannatlikkusega kokku armastusest loodud inimajaloo lõime iga kord, kui inimene on selle patu läbi katki rebinud.

"Minule on antud kõik meelevald taevas ja maa peal." (Mt 28, 18). See on põhjapanev kinnitus, mis eelneb Issanda viimastele sõnadele; sõnadele, mis olles lõppsõnad saavad Kiriku elu algussõnadeks ning põlevad seetõttu tule ja valgusena iga kristlase südames.

Tol ülimal tunnil, kui Kristus jätab hüvasti nendega, kes olid olnud talle nii lähedal, tuletab Ta "üheteistkümnene" meelde, et Kirik, kellele Ta annab üle missiooni kuulutada Evangeeliumi kogu maailmas, on rajatud tema enese jumalikule väele. Kirik on olemas, sest Kristus on nõnda tahtnud: Ta peab olema üks, sest Kristus on üks. Kirik on üksainus ühine ühiskondlik reaalsus, mille kutsub kokku Kristuse Sõna, sest Tema on ainus, kellel on "igavese elu sõnad" (Jh 6,68); Tema, kes on kogu meie individuaalse ja ühiskondliku elu "A" ja "O" (Ilm 1,8).

Me oleme täna siia kokku tulnud just nimelt selleks, et see reaalsus muutuks iga päevaga kõikide kristlaste teadvuses üha selgemaks; oleme kogunenud, et palvetada ja paluda kristlaste ühtsuse armu. Ühine palve on oluline eeldus järgmistele sammudele selle nii igatsetud eesmärgi suunas. Kummardagem üheskoos Kristust ja tunnistagem väge, mis on Temale antud taevas ja maa peal.

Kuna Jeesusele on antud "kõik vägi", muutub eriti vastutusrikkaks üheteistkümnene jäetud kohustus - "Minge siis ja tehke jüngriteks kõik rahvad, neid ristides Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimel" (Mt 28,19).

Peatume hetkeks ja mõtleme järele, mida tähendab Peetrusele, Jaakobusele, Johannesele ja teistele apostlitele see "kõikehaarav ülesanne", mille Õpetaja jätab neile hüvastijätku hetkel. "Kõik rahvad", see tähendab tolle aja ja kõikide aegade, tolle maa ja kõikide maade kõiki inimesi - see on erakordne pant, mis ei ole esmapilgul vastavuses nende jõuvarudega, nende intellektuaalse ja mo-

raalse suutlikkusega. "Kõik rahvad" märgib tõika, et apostlite missioon on suunatud kõikidele rahvastele, et juhtida neid Kristuse õpetuse tegelikkuse juurde. Järelikult osutavad need nii laia ja sügava tähendusega sõnad, et tollest hetkest alates ei ole enam vahet "Lepingu rahva" ja teiste rahvaste vahel. Lausa pimestava selgusega annab Vana Leping koha Uuele Lepingule. Juba lööbki koitma prohvetite poolt ette kuulutatud aeg, mil nähakse ühtainsat "Jumala rahvast", kelle seas leiavad koha kõik maailma rahvad. Tohtu ülesanne! Kui paljud jüngrite hulgast võisid esimesel hetkel kahekda, mõeldes et tegemist on utopiaga. Tõepoolest, vastuolu saadud ülesande ja nende endi piiratud ja kogemusteta isikute vahel pidi tunduma liiga suur. Kuid Nelipühil saadetud Vaim annab neile võime mõista nende sõnade sügavust ja ulatust, milles ilmutab end vägi, mis Jeesusel Kristusel oli ja on taevas ja maa peal. Ent ka pärast Nelipühi peavad uued jüngrite põlvkonnad alandlikult mõtisklema nende sõnade tähenduse üle päev päevalt, sajand sajandilt, kuni aegade lõpuni.

Olgu meilgi tahet täna üheskoos nende üle veelgi suurema ja sügavama alandlikkusega järele mõelda. Sest meie oleme pärinud mineviku, mille lohutust pakkuvad suurused on sageli olnud seotud viletsuse, järelemõtlematuse ja eksimustega - võibolla selleks, et ilmutada, kui võrd kõik au ja hiilgus kuuluvad üksnes Issandale. Selle tagajärjel on jäänud tähele panemata Kristuse tahe, kes palus, et jüngrid, kes võrsuvad tema osadusest Isaga, võiksid olla üks (Jh 17,22).

"Kõikide rahvaste" evangeliseerimise põhiline eeldus on, et kõik, kes me kummardame Kristust kui oma ainsat Issandat, saaksime läbinisti "tema jüngriteks". See tähendab: kristlased peavad tundma, et nad on igaüks eraldi ja kõik üheskoos integreeritud Evangeeliumi kõikiläbivasse kogemusse ja õpetusse. Nagu Ristija Johannes, kelle jaoks olla Issanda tõeline jünger tähendab seda, et Tema kasvab ja meie kahaneme (Jh 3,30), nõuab Kristuse jüngriks olek ka meilt, et ruum, mis jääb tühjaks kui me heidame endast ära egoismi, täituks Kristuse õpetuse ja tunnetusviisiga. Kristlase elu peab üha enam samanema Kristuse elule. Siit ilmneb, et veendunud püüe isiklikule ja ühisele pühadusele kujutab endast oikumeenia igipõlist liikumapanevat printsiipi.

□ Tallinna Vanalinnas nähti liikumas "papamobili". Foto: Magnus Löfving.

Matteuse evangeeliumis ära toodud lühikese, kuid mällusööviva hüvastijätukõne lõpul pöörab Jeesus tähelepanu kahele peasuunale. Ühelt poolt mõtleb ta eranditult kõikidele inimestele terves maailmas; iga inimene on kutsutud saama tema jüngriks ristimise ja vastuvõtliku kuulekuse kaudu kõiges, milleks Tema on andnud käsu. Teisalt mõtleb ta neile üheteistkümnele, väikesele rühmale apostlitele, kellele on usaldatud ülesanne kuulutada Rõõmusõnumit. Inimeseks saanud jumaliku Sõna viimane lause on: "Ja vaata, mina olen iga päev teie juures maailma-ajastu otsani" (Mt 28,20).

Kristliku vendluse kogemus, mis on meile koos osaks saanud külalislahkes Tallinna linnas, paneb need Kristuse sõnad meie hinges tugevasti kõlama: nii selles mõttes, mis puudutab kõiki inimesi, kui ka selles, mis puudutab üheteistkümnet apostlit. Need sõnad kannavad endas kahekümne sajandi pühadust ja pattu, Issanda sõnade heldet tunnistamist ja inimsõnade dramaatilist püüet neid maha suruda. Neil hetkil, mil pühadus ja Issanda sõna on inimese viletsusest üle olnud, on maailm saanud tunda armuaega: ilmutuse valgus kiirgas maailma ja inimeste kohal, kes - saanud Kristuse jüngriteks - võisid maitsta Jumalalt tulevat hüve ja rõõmu. Kriisid ja kahtlusehetked tekkisid aga siis, kui kristlaste truudusetus ähmastas evangeelse siiruse,

mis on Kiriku kõige väärtuslikum reaalsus.

Armsad vennad ja õed, inimajalugu on jõudnud tänaseks päevaks läbida üllatavalt suurehaardelisi finaale, kuid ta on löönud ühtlasi ka kurvastegevvalt suuri viletsuse rekordeid; see siin pole koht, kus loetleda ühtesid või teisi. Ometi tuleb tunnistada, et inimkonnal on tänapäeval samaaegselt kasutada vahendid, mis võivad muuta elu inimühiskonnas kas üha vastuvõetavamaks või siis üha võõrandavamaks. Tä-

nases tsiviliseeritud maailmas leiab inimene end suurelt ristteelt, kust hargnevad teed, mis võivad viia nii sotsiaalsele, kultuurilisele ja vaimsele arengule kui ka taandarengule.

Niisugune olukord peegeldub ka tugevates oikumeenilistes liikumistes, mis on tekkinud viimastel aastakümnetel. Täna, rohkem kui iial varem, on vaja kristlaskonna üksmeelt, et inimestel "oleks elu, ja oleks seda ülirohkesti" (Jh 10,10). Seega väljendub ühtsuse püüdes kaasaja maailma tõeline teenimine. Kauaigatsetud ühtsuse saavutamine kõigi nende seas, kes usuvad Kristusesse, võib saada üheks suuremaks sündmuseks inimajaloos. See saab olema erakordseks märgiks Jumala armastusest inimkonna vastu, kelle hulka tuli lihakssaamise läbi ka Jumala enda Poeg. See on ühtlasi märgiks meie tegelikust kuulekusest sellele, mida Immaanuel, "Jumal-on-meiega", kohustas meid ellu viima kui "kõike väge", mis talle on antud taevas ja maa peal.

Olla kuulekad tema Sõnale ja elada tema Sõna - see on maailma muutmise ja eelkõige Kiriku pühaduse tunnistamise tingimus. Olla kuulekad tema Sõnale - see on võti, mis lõplikult avab kristlaste ühtsusele viiva tee, ja see ühtsus on evangeelne teenimine, mida Kirik pakub kogu maailmale. □

Vastukõned järgmisel kahel leheküljel.

EELK peapiiskopi Kuno Pajula tervituskõne

Teie Pühadus,
härra president,
kõrged külalised!

Mul on suur au ja rõõm tervitada, Teie Pühadus, Teid Tallinnas, Kirikute Nõukogusse kuuluvate kirikute nimel. Ühe väikeriigi kirikute esindajatena mõtleme tänuga sellele, et Teie Pühadus on võtnud Balti riikide küllastamise oma käesoleva aasta tööplaani, ja meie tohime olla selle ajaloolise külaskäigu tunnustajateks ja Teile siin kirikus "tere tulemast" öelda.

Oma vastsaadud iseseisvusele mõeldes tahame öelda südamliku tänu ka suurele Rooma-katoliku Kirikule. Me oleme veendunud selles, et Euroopas sündinud suurte muudatuste toimumiseks on kaasa aidanud paljude miljonite katoliiklaste palved ning töö ja õigust armastavate inimeste tegevus. Teadmine, et me ei ole üksi, et me kuulume ülemaailmse

□ Kingitus paavstilt - armulauakarikas. Foto: Arturo Mari

kristlaskonna hulka, on aidanud meid üle elada möödunud aastakümnete raskeid aegu.

Me oleme Jumalale tänulikud, et eesti rahvale on ka nendel aastatel Jumalasõna kuulutatud ja pühi sakramente jagatud. Me oleme kogenud seda õnnistust, mis Jumal jagab neile, kes Jeesuse kutset järgides on ennast ära salanud ning võtnud oma risti enese peale ja käinud Jeesuse järel. See risti kandmine on lähendanud kristlasi üksteisele ja teinud viljakaks meie koostöö.

Ja see peab nõnda olema, et me tunnistame kristlastena Jumalat kui Loojat, me kummardame Tema loomistöö ülevust ja samas oleme mures meie maailma saatuse pärast. Sageli kisendab venna vere hääl taeva poole, ja me silme ees on pildid sellest, kuidas inimesed rüüstavad maad, raiskavad tema varasid. Me tunnistame kristlastena Jeesust kui Lunastajat, kelles meil on pattude andekssamine, ning kelle läbi Jumal on meid päästnud pimeduse võimusest ning asetanud oma armsa Poja riiki. Samas me oleme mures selle pärast, et paljud inimesed elavad ikka veel pimeduse võimuses, ja nende kohta maksab apostel Pauluse sõna: "Nende ots on hukatus, nende Jumal on nende kõht ja nende au on nende häbis." Me avaldame lootust, et Rooma-katoliku Kiriku ning evangeelse kirikute poolt ettevõetavad sammud Euroopa taasristiusustamiseks kannavad vilja, ning et kristlikud väärtused tõusevad taas au sisse inimeste juures, kes on elanud iseendale ja oma himudele.

Teie Pühadus, Te olete avaldanud lootust, et Balti riikide küllastamine lähendab kristlasi üksteisele. Tõepoolest, meil on olemas katoliiklased, õigeusklikud, protestandid, me jagame Teie mõtet; kuid Jumala Vaim sunnib kõiki oma vankumatu jõuga ühtsusele. Me oleme kindlad, et varsti saabub aeg, mil kõik usklikud saavad jälle olema koos, üks hing ja üks süda. Kogu Teie külaskäik on auks Issandale ja kasuks meie rahvale. Meie palve täna on: me tahame üks olla, oh Issand, et maailm usuks, et me Sulle kuulume; täida meid nüüd oma armastusega. Selles armastuses me ütleme Teile "Tere tulemast!" ja palume Teile, Teie Pühadus, Issanda õnnistust. (Lindilt maha kirjutatud). □

□ EKN liikmeskirikute ühise kingituse - kunstnik Ivo Lille klaaskompositsiooni "Püha Kolmainsus" - annab paavstile üle eesti metodistide superintendent Olav Pärnamets. Foto: Arturo Mari.

EKN presidendi, piiskop Einar Soone kõne Kirikute Nõukogu kingituse üleandmisel

Püha Isa,

seoses Teie Pühaduse visiidiga Eestisse väljendame meie, Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikud, oma siirast soovi, et kunagi võiks olla maailmas taas üksainus Kirik - üks kari ja üks karjane. Selle ühtsuse sümboliks olete praegu Teie.

Kingitus, mille me Teile täna üle anname, kujutab endast meie ühiseid püüdlusi. Kristus on iga inimese nägu, temas peegeldume me kõik

niisugustena nagu me oleme. Olenevalt sellest, kui kaugel me oleme tõest, peegeldub meie olemus Temas kas selgemalt või ähmasemalt.

Pühas Kolmainsus on meil kõigil oma koht kristluse ruumilises maailmapildis, sest kuigi Kristus on üks, on Ta erinevatest rakurssidest vaadatu-
na erinev.

Tugevdagu see kohtumine meie sidemeid ühises võitluses kristlike ideaalide eest, kogu maailma parema tuleviku nimel. □

Paavsti sõnum Eesti intellektuaalidele, üle antud kohtumisel presidendi lossis

"Inimese teenimine - kiriku ja kultuuri uue sõpruse kokkupuutepunkt"

Kultuuri- ja teaduseinimesed Eestis!

Käesoleva lühikülaskäiguga Tallinna on mul meeldiv võimalus tervitada südamlikult igaüht teie seast ja avaldada teile suurt tunnustust selle kõrge taseme eest, millega te igaüks oma erialal teenite; ma loodan, et te olete valmis jagama minuga mõtisklusi, mida teile pakun sõpruse märgina ning mis on ühtlasi ettepanekuks uuendada Kiriku ja kultuurimaailma vahelist koostööd teie riigis.

Viimastel aastatel oleme me elanud läbi ajastumöötmelisi muutusi, mis puudutavad otseselt ka teie isamaad. Langenud on poliitilis-ideoloogiline rezhiim, mis arvas, et võib pakkuda otsustava ja lõpliku lahenduse kõigile inimese vajadustele. Tegelikult kujunes see totalitaarseks suletud süsteemiks, mis ei kõhelnud inimese põhiliste õiguste - eelkõige mõttevabaduse - maha tallamise ees. Paljudel teie hulgast tuli läbi elada kirjeldamatuid kannatusi, nõueldes seda vabadust, mis on

iga inimese võõrandamatu õigus, intellektuaalile aga kirgliku ja väsimatu tööotsingu esmane eluline tingimus. Täna avaneb uus lehekülg. Selle üle võin koos teiega üksnes siiralt rõõmustada.

Pikad diktatuuriaastad võisid alandada teie rahvuslikku identiteeditunnet, kuid nad ei suutnud seda lammata. Rahvuselabväärtustest ja traditsioonidest, mis on juurdunud nii sügavale rahva hinge, et ta suudab vastu panna ka poliitilisele rõhumisele. Niisugust vastupanu soodustas Eestis kindlasti nende kultuuriinimeste tegevus, kes, alates vabaduse esmakordsest taastamisest selle sajandi algul, pühendusid eesti keele uurimisele - sest just keeles kajastuvad erilisel viisil teie rahva traditsioonid, kultuur ja ajalooline mälu. Tõepoolest, keel on justkui setepaik, milles säilib rahva sajandite jooksul ladestunud rikas ja mitmekesine kultuuripärand. Kuidas võiks sel puhul jätta meenutama väljapaistva Tartu Ülikooli teeneid teie emakeele arengu uurimisel ja dokumenteerimisel? Seoses rahvusliku kultuurivara taasavas-

tamisega väärivad samuti märkimist uuringud rahvuskultuuri ja arheoloogia alal.

Süvenemist oma kultuuri ei saa kindlasti pidada teisejärguliseks faktoriks teie rahvusliku teadvuse arengus. Keel on ju rahva kogemuste ja ühiskondlike saavutuste tähis; see on teatud mõttes rahva hinge väljendus - keel kannab tema vaimu, tundeid, võitlust, pürgimusi. Juba keele dialektaalne üldpilt annab sageli tunnistust püüdlustest kooselu ja dialoogi poole, mis ühendab erinevused ühise kultuuri taustal ja kujundab rahva ühtsuse.

Seetõttu ei ole üllatav, et just siin Eestis, keeleuuringutele altis ja küpse teadustundlikkuse keskkonnas on välja kujunenud semiootika koolkond, mis on ka rahvusvaheliselt üldtuntud. Ajaloolis-filoloogiline lähtekoht, mis väärtustab eelkõige teatud kindla keele erisusi, ja struktuuriline lähtekoht, mis toob esmajoones esile lingvistilise fenomeni kontekste ja konstante, võivad olla - kui nad ei kaldu ideoloogilisse radikaalsusse - kaks teineteist täiendavat

lähet, mis toovad esile keele mitmesuguseid semantilisi võimalusi ja on sel viisil nii identifitseerumise kui ka kommunikatsiooni vahendiks. Need mõlemad on keele põhilised väärtused, mida peab viljelema tasakaalustatud sünteesis.

Täna, kallid sõbrad, võib Eesti taas leida oma näo. Ta pöördub uuesti oma keele, oma vaimu ja oma institutsioonide poole. Aga see pöördumine toimub rahvusvahelisel foonil, mida märgistavad suured pinged, mistõttu vabaduse- ja identiteeditunde peab lisanduma avatus dialoogile ja solidaarsusele - rohkem kui iialgi

varem. Intellektuaalid on kutsutud tundlikult teenima niisugust ülivajalikku sünteesi. On vaja viljeleda seda, mis on eriline, unustamata seejuures seda, mis on kõigile inimestele ühine. Keel peab olema eelkõige identiteedi hoidja, aga mitte barjääride püstitaja. See kehtib esmajoonel paljurahvuselistes kooslustes, kus vastastikune tunnustus ja vastuvõtlikkus ühiskonna eri gruppide keelele ja kultuurile on korrapärase ja rahumeelse kooselu oluline tingimus.

Tundub, et nii ajalugu kui ka tänane kultuur kutsuvad meid üles rääkima meie enda keeltes, kuid

rajama samas sildu teiste keelte suunas - veelgi enam, kutsuvad tähelepanelikult kuulama ja lugema seda suurt universumi keelt, mis ühendab kõiki rahvaid pidevas ammandamatus püüdes dešifreerida selle saladus.

Niisiis - vabadus ja solidaarsus; identiteet ja dialoog. Katoliku kirik tahab koos teiste kristlastega, kes elavad ka teie maal, olla nende suurte ja lahutamatu väärtuste tunnustajaks.

Kirik hindab kõrgelt vabaduse väärtust ja peab seda vajalikuks mitte ainult isiku kasvamiseks ja

korrastatud ühiselu arenguks, vaid ka tõelise religioosse elu kujunemiseks. Tegelikult eeldab usk juba oma olemuselt inimese vaba vastust, ning ei saa kunagi olla sunni vili. Teisalt ei võta meie koondumine Kristuse ümber, keda peame "teeks, tõeks ja eluks" (Jh 14,6), meilt ära inimlike otsingute piiritud horisonti, sest saladus, millesse oleme uskunud, on alati suurem meie mõistmisvõimest, ning see kohustab meid mõtlema üha kaugemale - usule omases koordinaadistikus ja viljakas dialoogis meie aja kultuuriga.

Samas laseb usktajuda ka inimvabaduse mõtet ja piire, näidates, et vabaduse aluseks on Jumal ja

et armastuses leiab Ta oma kõige autentsema realiseerumise. See- ga kulgeb vabadus kristlikus mõttes mööda teed, mida märgistab tõearmastus ja solidaarsuspüüe.

Praegusel keerukal ajalootunnil, mil tuleviku piirjooned on raskesti aimatavad ja inimkonna silmapiir ei ole päriselt pilvitu, kutsuvad kõik asjaolud üles uuele sõprusele Kiriku ja kultuuri vahel. Kokku- puutepunktiks on soov teenida inimest, konkreetset inimest tema suuruses ja viletsuses, inimest, kes on võimeline nii heaks kui kurjaks, kes on saladuseks iseendale, ning kes on struktuuralselt avatud veelgi suuremale Saladu-

sele, millel põhineb tema võõrandamatu väarikus.

Oma kahetuhandaastase ajaloovälitel on Kirik talletanud inimeses mõõtmatu suure kogemuse. Ta on puutunud kokku inimestega igalt mandrilt ja väga erinevatest aegadest. Ta pakub neile alati Evangeliumi, vastuseks südame sügavamatele pürgimustele. Selle kuulutusega ei anna Kirik ühtegi ideoloogiat, Ta annab ühe isiku - Jeesuse isiku, kelle kaudu nähtamatu ja haaramatu Jumal ise on inimesena inimeste seas maailmas kohalolev. Jeesuse kaudu ei ole ilmutatud mitte ainult Jumal, tema kaudu on ilmutatud ka inime iseendale.

□ Nuntsiatuuri õuel tervitas paavsti Haridustöötajate Naiskoor. Foto: Arturo Mari.

Niisiis - kaugel sellest et eirata ajaloos suuri väljakutseid - on kristlik kuulutus eriti tähelepanelik inimese, tema käekäigu, tema saatuse suhtes.

Kas niisugune sihiseade ei puutugi mitte kokku tänapäeva kultuuri põhiküsimusega, milleks on just nimelt inimese probleem?

Mängu panus on väga suur, ja seepärast tuleb tingimata soovida, et tänane kultuur end selle probleemi ees vapralt möödaks, tuginedes mõistusele ja olles samas avatud usu tunnistusele, mille ainult viimaste sajandite teatud kultuuri kitsarinnaline ja saatustlik eelarvamus võis vastandada mõistuspärasusele ja inimese enda sügavatele huvidele.

Seepärast on tungivalt vajalik uus dialoog, millesse kirik soovib anda oma panuse. Ärgu keegi kahtlustagu, et niisuguse soovi

taga peitub uue klerikalismi idu või salajane plaan kindlustada oma võimu.

Kirik ei soovi muud kui lugupidavat ja siirast kuulamisvalmidust, et igaüks võiks esitada oma seisukohad, ja et võiks leida tee tõele. Praeguseks peaks olema alatiseks lõppenud religioosete sõdade ja ideoloogilise vägivalla ajad.

Osaledes selles otsustavas dialoogis inimese üle, pakub Kirik taas Evangeeliumi, millele on rajatud tema enda elu, esitades selle tänapäevases sünteesis, mis tugineb Vatikani II kirikukogule ja ühiskonna probleemide osas - eraldi väljatöötatud sotsiaaldoktriinile. Sotsiaaldoktriini kaudu osutab Kirik nendele olemuslikele ja vaieldamatutele väärtustele, mida tuleb hoida ja kaitsta, kui tahetakse ehitada inimväärset ühiskonda.

Seega, kallid Eesti intellektuaalid, soovin ma, et ka teie isamaal süveneks see dialoog, millest võib loota palju positiivseid tulemusi kultuurile ja ühiskonnale.

Evangeeliumis on öeldud "Tõde teeb teid vabaks" (Jh 8,32).

Nüüd, mil Eesti kõnnib kiirel sammul mööda poliitilise vabaduse teed, on vajalik, et kõik inimesed, kes tunnevad südames muret vabaduse saatuse pärast, teadvustaksid endale, et vabaduse austamine juriidilistes struktuurides ja ühiskonnaelu praktikas eeldab igaühe isiklikku panust ja vastutust.

Kirik on rõõmuga valmis saatma uut Eestit tema vabaduse teel, ja ma soovin talle südamest edasiarengut ja rahurohket tulevikku.

Teile, mõtteinimesed, kuulub minu tänu ja sõprus, ning ma palun Jumala õnnistust kõigile. □

Paavsti kõne eeltoodud sõnumit üle andes

"Ärgu hävigu see, mis on saavutatud nii kõrge hinnaga"

Austatud daamid ja härrad!

Mul on hea meel, et võin täna kohtuda teiega, kes te esindate kultuuri ja teaduse maailma Eestis. Tervitan kogu südamest igaüht kohalviibijatest ning pöördun erilise lugupidamisega apostelliku administraatori, monsignore Justo Mullor Garcia ja mind külalislahkelt vastu võtva iidse Tallinna kultuuri- ja hariduselu juhtide poole. Täna ülikooli rektorit, kes

kõigi nimel pöördus minu poole lahkete tervitussõnadega.

Andes üle kõne teksti, mille kirjutasin sõnavõtuks tänasel tähtsal kohtumisel, tahaksin kõigi siia kogunenute ees soovida, et teaduse ja kristliku usu vaheline koostöö tugevneks, avaneks ja muutuks üha siiramaks. See aitab kaasa kogu ühiskonna arengule ja mõjub soodsalt igale tema üksikule osale.

Käesoleval ajaloolisel hetkel, mida kogu teie rahva jaoks iseloo-

mustab taasleitud vabadus, on mõlemad - nii teadus kui ka usk - kutsutud suurendama vastastikust mõistmist, et ei häviks see, mis on saavutatud nii kalli hinnaga, vaid et see kannaks üksmeele ja õitsengu rohkeid vilju.

Ma palun Issandalt teile abi teie igapäevases töös, et kultuur ja teadus teeniksid alati - nii oma eesmärkides kui ka vahendites - inimese väarikust ja tema tõelisi vabadusi. □

Paavsti jutlus pühal Missal Tallinnas

"Olge igaühe suhtes vastuvõtva armastuse tunnustajad"

"Sellepärast võtke üksteist vastu, nii nagu ka Kristus on teid vastu võtnud" (Ro 15,7).

Tänane liturgia, mida mulle on antud pühitseda Eesti pealinnas Tallinnas, algab sõnadega, millega kord apostel Paulus pöördus roomlaste poole.

Kristus on meid vastu võtnud, ja Armulauasakrament, mida me pühitseme, on selle jumaliku vastuvõtu, armastuse ülima väljenduse sakrament. Sest armastus võtab vastu. Kristus tuli maailma Immaanuelina, et Jumal oleks meiega. Ta võttis inimesed vastu selle kaudu, mida ta tegi ja õpetas, tõe ja armastuse Evangeeliumi kaudu. Ülestõusmise saladuse, see tähendab oma ristisurma ja ülestõusmise kaudu võttis ta lõplikul kujul vastu kogu inimkonna. Kas ta siis ei öelnud: "Ja kui mind maa peal ülendatakse, siis ma tõmban kõik enese juurde" (Jh 12,32). Ning pärast ülestõusmist, sel hetkel, kui ta läks üles taevasse Isa aujärjele, olid tema viimasteks sõnadeks maa peal: "Ja vaata, mina olen iga päev teie juures kuni maailma-ajastu otsani" (Mt 28,20).

Armsad vennad ja õed, meie praeguse, Armulauasakramendile keskendatud kohtumise eesmärgiks on just nimelt uuendada ja süvendada teadlikkust sellest armastusest, millega Kristus meist igaühe vastu võtab.

"Kannatlikkuse ja lohutuse Jumal aga andku teile üksmeelt omavahel Kristuse Jeesuse eeskujul järgi" (Ro 15,5), et te oleksite valmis üksteist vastu võtma, nii nagu ka Kristus teid on vastu võtnud (vrd Ro 15,7).

Hetk tagasi ette loetud pühakirjakohad juhivad tähelepanu sellele, missugused on erinevad viisid üksteist vastu võtta, see tähendab - armastada üksteist Kristuse eeskujul. Tema nimel pakutud "karikatäis vett"! See on teataval viisil kõikide nende tegude sümbol, mille kaudu ilmutab end

tõeline vennaarmastus. Seega võib armastus väljenduda üheainsa hädas oleva inimese suhtes, aga see võib olla ka suunatud ka mitmesuguste probleemide ja vajaduste tõttu kannatavate inimrühmadele ja ka tervetele ühiskondadele.

On olemas veel teinegi moodus Kristust järgida, ja see seisneb üksteise vastastikusel kandmises: "Meie kohus on kanda jõuetute nõrkust, ilma et otsiksime omaenese meelega" (Ro 15,1). "Kanda" tähendab ühtlasi "olla kannatlikud"; see tähendab "hoida elus lootust", anda lohutust rõhu- tuile (vrd Ro 15,1). Juhituna armastusest iga inimese vastu ütleb Kristus väga karmid sõnad nende kohta, kes teisi eksitavad. Ta ütleb: "aga kes iganes on võrgutuseks kellele tahes neile vähematest, kes minusse usuvad, sellele oleks parem, et talle vesikivi kaela riputataks ja ta meresügavusse heidetaks" (Mt 18,6). Seetõttu tähendab Kristuse eeskujul teistele head teha seda, et me ei tõuka neid kurja teele. Eksitamine on võrreldav inimese tapmisega, sest tappa saab mitte ainult füüsiliselt, vaid ka vaimselt ja moraalselt.

Armsad vennad ja õed. Kogukond, mille liikmeteks te oma riigis olete, peab tänase liturgia poolt pakutud sõnade üle põhjalikult järele mõtlema. Peab mõtlema selle üle, mida tähendab Kristuse poolt vastu võetud olla, ja missugune on sellest järelduv kohustus üksteist vastu võtta.

Nii nagu võetakse vastu Issanda jüngrit ja apostlite järglast, võtsite te armastuse ja vaimustusega vastu oma apostelliku administraatori, monsignore Justo Mullor Garcia. Tema esindab mind Balti riikides, ning on sellel maal katoliku kogukonna tunnustajaks ja juhiks Kristuse teedel. Tervitan teda ja teisi kohal viibivaid prelaate kogu südamest. Tervitan soojalt preestreid, kongregatsioonide vendi ja õdesid ning kõiki teisi, kes võtavad aktiiv-

□ Paavsti külaskäigu kõrghetk. Foto: Magnus Löfving.

selt osa Evangeeliumi levitamisest. Paljud neist Jumalariigi apostlitest on pärit erinevatest maadest ja on tulnud siia, et uuele evangelisatsioonile kaasa aidata. Nad on tulnud teie hulka "armastusest Kristuse nime vastu" (3 Jh 7). Armsad vennad ja õed, võtke nad avatud südamega lahkesti vastu; võtke heldesti vastu ka ema Teresa õed ja katoliiklike liikumiste ja assotsiatsioonide liikmed, kes võivad tänu oma pastoraalsele kogemusele olla teile toeks nende avaruste tundmisel ja hindamisel, mille Vatikani II kirikukogu avas Kiriku teekonnale meie ajastus.

Teie kogudus hõlmab täna ka palju neid vendi katoliiklasi, kes on pärit teistest piirkondadest: venelasi, valgevenelasi ja poolakaid, leedulasi, lätlasi, ning veelgi kaugemalt, näiteks Ameerikast tulijaid. Püüdke alati mõista ja "vastu võtta niisuguseid inimesi, et saada tõe kaastööliseks" (3 Jh 8).

Aga on ka seesuguseid üksteise vastuvõtmise viise, mis on seotud konkreetsete kutsumuste ja sotsiaalse struktuuridega, millesse Jumala Ettehoole teid on asetanud.

Kõigepealt *vastuvõtt perekonnas* abikaasade truud ja väeramatu armastuse näol, mis on pühitsetud ja pühitsev, ning ülendatud Kristuse poolt erilise armu ja halastuse väel abielu sakramendiks.

Siis *elu vastuvõtmine* abielus ja ühiskonnas. Me teame ju, kui võrd meie sajandil välja kujunenud inimelu väärtust eirav mentaliteet on kibe vili, mille juureks on Jumala puudumine inimeste südamest. Järgides ustavalt Kristuse õpetust, tahab Kirik, et sündivat elu võetaks vastu ja austataks kui andi, et võetaks kaitse alla selle elu, kes kannatab, et ületataks egoism ja pessimism ning et elu teenitaks alati armastusega Jumala nimel: "Nõnda nagu Kristus teid on armastanud."

Mu armsad, valitsegu teie seas tõeline vastuvõtuvaim vendade suhtes teistest kogudustest. Sest kogudustes saavad "ühise apostolaadi särava näitena" (*Apostolicam actuositatem*, 10) teoks ettevõtmised, mille allikaks on preestrite ja ilmikute ühine kutsumus misjonitööks. Koguduses leiab andide mitmekesisus oma ühtsuse; siin kujuneb välja Pühalt Vaimu poolt inimeste teadvusesse lähetatud ülesannete ja missioonide solidaarsus.

Olge samuti vastuvõtlikud ühiskonna elule, toimides selle arengut ja progressi esilekutsuva tegurina. Olge võimelised viljakaks ja hoolsaks tööks maistel elualadel, säilitage tegutsemise õige kord, jäädes truuks Kristusele ja tema Evangeeliumile. Sel kombel inspireerib nii teie isiklikku kui ka ühiskondlikku elu õigluse ja armastuse seadus ja nõudmised.

"Ja vaata, mina olen teie juures" (Mt 28,20). Suutku iga teie poolt vastu võetud inimene ära tunda Kristuse elav kohalolek ning tunnetagu, kuidas te Kristuse nimel ja tema eeskujul tegutsete. Temaga ühendatud elavate liikmetena. Nähku nad teie tegudes, et Kristus on teis. Märgaku seda teie vendade usus teistest kristlikest konfessioonidest. Tundku seda ära ka need, kellel on teistsugused religioosed tõekspidamised või kes väidavad, et nad ei ole usklikud.

Olge igaühe suhtes vastuvõtva armastuse tunnustajad, ning andke oma panus erapooletuse ja tõe, üksmeele ja koostöö, vennaliku armastuse ja ühinemise edendamisele. Olge mõistmise ja tundmise tee algatajad, nii et siis, kui umbusu ja eelarvamuse tõkkest - kui neid esineb - vähehaaval üle saadakse, oleks võimalik üha enam koonduda selles ühtsuses, mida Kristus algusest peale andis ja soovis oma kirikule ja kogu maailmale.

"Issanda seadus on laitmatu, ta kosutab hinge. Issanda tunnistus on ustav, ta teeb kohtlase targaks" (Ps 19 (18), 8).

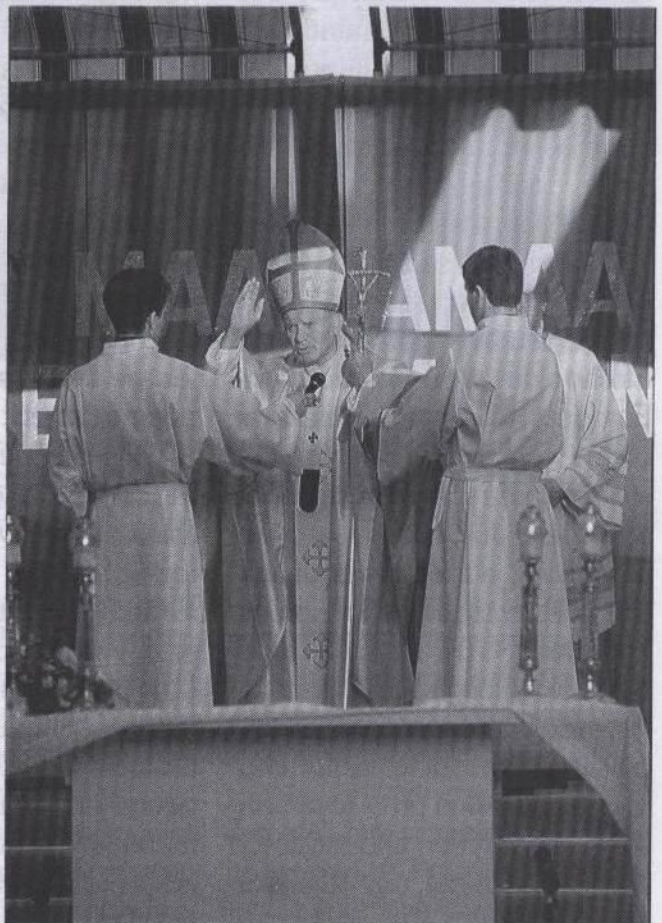
Jumala seadus saab oma täie tähenduse tänu tunnistusele, mille meile jättis Kristus. Saatku see tunnistus meid alati meie elus ja käitumises. Ärgu meid kunagi pimestagu uhkus, mille suhtes meid manitsevad ka äsjaloetud vastulaulu sõnad. Ainult sel juhul, kui inimene kinnitab oma pilgu Kristusele, kes on Immaanuel, elu ülim eeskuju, saab ta end teostada oma olemuse täiuses, sest just

nimelt Kristus "avas inimesele täielikult ta olemuse", ilmutades talle tema tõelise väärtuse (vrd. GS 22).

Mida võiksin ma veel soovida teie kogukonnale, kui mitte seda, mida väljendab "soola" mõiste Evangeeliumis. Sool on aine, mis hoiab ära isikliku ja ühiskondliku inimeksistentsi lagunemist. Nii nagu tavaline sool säilitab inimesele tarvilikku toitu, nii hoiab evangeelne sool alal üksikisikute ja ühiskondade vaimse tervise.

"Hoidke seda soola enestes, ja rahu olgu teie keskel" (Mk 9,50). Kristus võttis meid vastu - Jumala auks. Võtke üksteist vastu! Aamen.

Jutluse lõpul tervitas ja õnnistas paavst missal viibivat soomlaste rühma, nende piiskopkonda ja maad. Samuti tervitas ta Eestis ja muudes Baltimaades elavaid poolakaid ja kõiki poolakaid oma kodumaal, ning soovis neile Jumala õnnistust vabaduse, tõe ja õigluse teedel. □

□ "Õnnistagu teid kõigeväeline Jumal - Isa ja Poeg ja Püha Vaim". Foto: Magnus Löfving.

Paavsti tervituskõne pärast püha Missat Tallinna Raekoja platsil

"Isiku ja rahvaste austamise läbi saab Euroopa ajaloos alguse uus ajajärk"

Ma tahaksin teha kokkuvõtte sellest pastoraalvisiidist, mille Jumalik Ettehooldus on võimaldanud mul teha Leetu, Lätisse ja Eestisse. Olen liigutatud, et saan viibida sellel maal, selles linnas, ja pühitseda Armulauasakramenti Eesti pealinna Tallinna südames. Me peame tänama Kõigeväelist Jumalat, et ta on lasknud meile osaks saada niisuguse külaskäigu, paavsti visiidi. Mõned aastad tagasi oleks see olnud võimatu; täna on see reaalsus.

Me peame nägema Jumaliku Ettehooldusena neid muutusi Euroopas, mille tunnistajateks me oleme võinud olla ning mis on toonud kaasa sõltumatuse ka Balti riikidele. Just niisugusest geograafilisest ja ajaloolisest aspektist tuleb vaadelda kogu meie kontinenti. On purunenud kahe suure bloki loogika, mis rajati Jaltas, mistõttumaad, rahvad ja riigid on saanud vabadeks, sõltumatuks ja taastanud oma suveräänsuse. Ma õnnitlen teid taastatud iseseisvuse puhul, mis väljendub teie presidendis, teie parlamendis ja demokraatlikule riigile omases ühiskondlikus korras.

Vaadates sellest Euroopa osast üle kõikide Euroopa maade, läänest itta, Atlandi ookeanist Uraalideni, tuleb meil taas kinnitada neid fundamentaalseid õigusi, mis lubavad isikutel, ühiskondadel, rahvastel elada rahu ja austada vastastikku teineteise õigusi. Inimisiõigused, ja samuti rahvaste õigused, on tsiviliseeritud kristliku demokraatliku euroopaliku inimühiskonna vundament.

Seepärast tunduvad väga asjakohasena need sõnad, mille üle me juba järele mõtlesime jutluses, tänase missa sõnaliturgias. Me peame üksteist vastu võtma, sest Kristus on meid vastu võtnud. Me peame üksteist inimestevahelistes suhetes vastu võtma. Sest teatud mõttes taanduvad need suhted inimisiõiguste austamisele. Vastastikune vastuvõtmine rahvaste- ja riikidevahelistes suhetes väljendub vastastikuselt üksteise õiguste tunnustamises. Seega on kogu inimlik kooselu taandatav kahele õiguskorrale - isikute õigustele ja rahvaste õigustele.

Üksteist vastu võtta tähendab austada teiste õigusi eri rahvaste

kontekstis. Suurtel rahvastel ja väikestel rahvastel peab olema õigus kogeda ühesugust austust oma õiguste suhtes. Kui niisugune vastastikune austus puudub, on meil oht tagasi jõuda sinna, kust me oleme äsja eemaldunud, sest meie sajand on andnud tunnistust, kuidas võidakse inimete ja rahvaste õigusi maha tallata. Kui me tahame astuda uude Euroopasse, mis on õiglane, traditsioone austav, ka kristlik, kristlikelt juurtelt kasvav, siis peame neid kahte õiguskorda sügavalt vaagima: isikute õigusi ja rahvaste õigusi.

Meil on veel hästi meeles see traagiline periood käesoleva sajandi Euroopa ajaloos, kui kõik olid valmis teiste vabadust ja õigusi jõuga maha tallama. See oli hirnu ja ähvarduste aeg; aeg, mil domineeris jõuga ülemvõimu saavutamise printsiip.

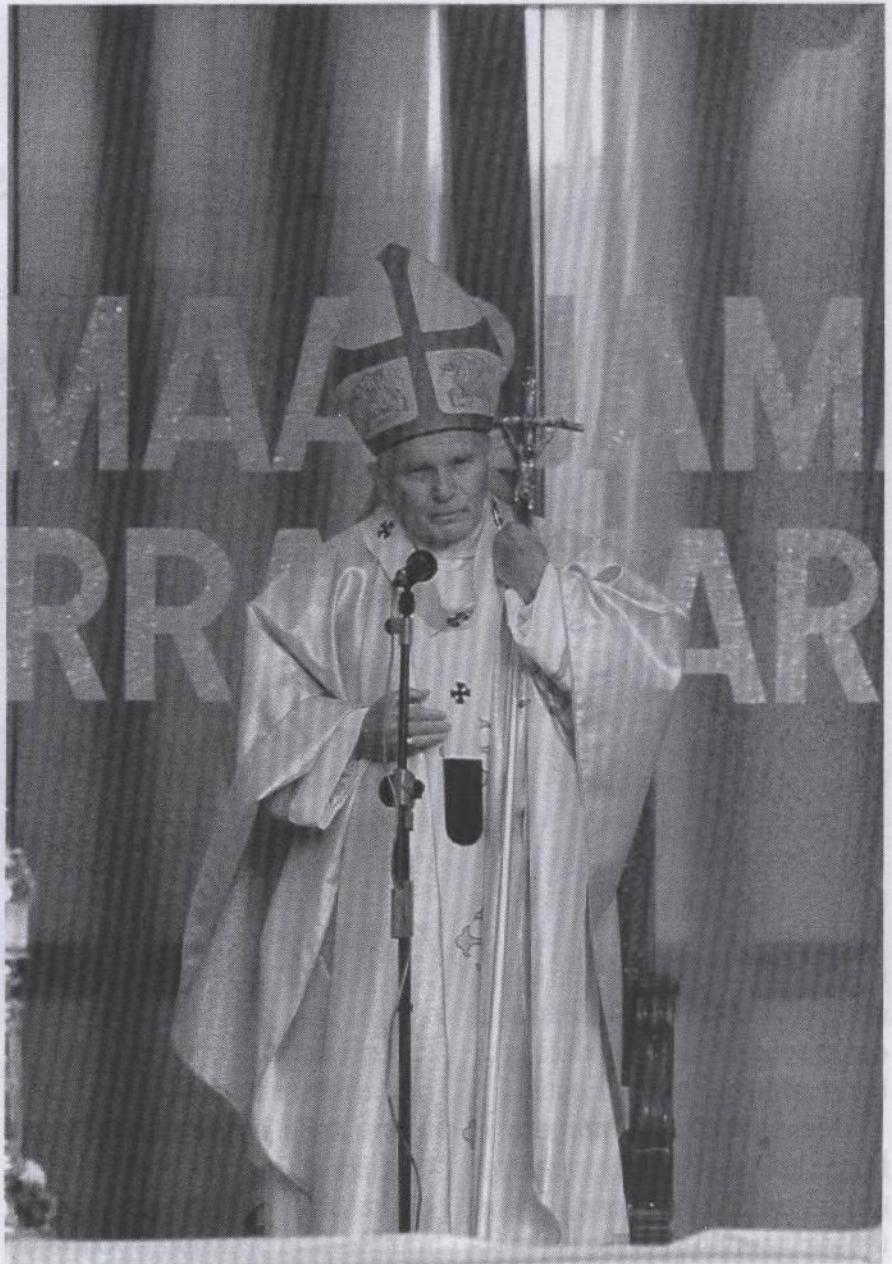
Nüüd me tahame minna uude ajajärku. Pärast selle sajandi kogemusi, aastakümneid kestnud inimlikke, isiklikke ja rahvuslikke kannatusi, tahame astuda vastastikuse austuse ajajärku, kus ka suured

väikesi austavad. Tuleb austada kõiki. Kõige väiksematel on eriti vaja, et nende suveräänseid õigusi austataks. Ei tohi pääseda maksvusele hirm ja ähvardused, kui mõni on teistest tugevam ja suurem. Suuremad ja tugevamad mitte ainult et ei tohi tekitada hirmu ja ohutunnet väiksemates, nad peavad ka garanteerima üksteise õiguste täieliku austamise.

Niisugused on minu mõtted pärast külaskäiku kolmele Baltimaale, alates Leedust, jätkates Läti ja lõpetades Eestiga. Ma tahan - tänades Jumalikku Ettehooldust teie taastatud iseseisvuse, sõltumatuse ja vabaduse eest - paluda suure Euroopa pere kõigil vendadel leida need rahvusvahelised võimalused, mis kindlustaksid õiglase korra meie kontinendil.

Ma palun seda Kõigeväeliselt Jumalalt, ma palun seda Kristuselt tema ema Maarja kaudu, aga ma palun seda ka inim-instantsidelt, euroopa institutsioonidelt ja eelkõige eurooplastelt endilt, euroopa rahvastelt ja valitsustelt. See on meie kontinendi ühine hüve, mida ei tohi hävitada.

Püha Missa ajal me palvetsime, ja eelkõige kuulasime Kristuse Sõna: "Oma rahu ma jätan teile." Lõpetades külaskäigu Tallinna, tahan ma soovida seda rahu, mis tuleb Kristuselt, teile kõigile, vennad ja õed Leedus, Lätis ja Eestis. Kirik tahab olla inimese, inimisiku, ühiskondade, rahvaste, kogu inimkonna teener; ja paavsti kutsutakse Jumala sulaste sulaseks. Jätkakem siis seda teenimist Peetruse ja Kristuse müsteeriumis oma kontinendi ja kogu maailma ees.

□ Missa lõpul pidas paavst spontaanse kõne, millega ta võttis kokku oma visiidi Baltimaadesse. Kõne tekitas elevust, kuid ei täitnud võibolla kõiki sellele pandud lootusi. Foto: Magnus Löfving.

Armsad vennad ja õed, selle maa pealinna Tallinna ja ka kõigi teiste linnade pojad ja tütreid, ma annan end ka teie eestpalvete hoolde. Et realiseerida niisugust rahuprogrammi meie kontinendil, on vaja palju palvetada, sest see, mis on tõeliselt hea, ei teostu ainult inimese jõul: "Ilma minuta te ei suuda midagi." Meie kontinendil ja kogu maailmas on

vaja palju palvetada. Seda on vaja, sest rahu Euroopas on hädahohus. Me näeme seda eelkõige Balkanimaades. Muundugu see sõda ometi rahuks.

Mu armsad, ma soovin teile Jumala, Kõigeväelise Isa kõiki hüvesid tema Poja Jeesuse Kristuse, meie Lunastaja läbi Püha Vaimu väes.

Aamen. □

Paavsti kõne lahkumisel Eestist

"Kõigil kolmel Balti maal valitseb ühine lootuse õhkkond"

Härra Vabariigi President,
härra peaminister
ja härrad valitsuse esindajad,
austatud vend piiskopiametis,
daamid ja härrad!

Lõpetades siin Tallinnas oma pastoraalreisi Balti riikidesse, soovin pühendada need viimased hetked enne tagasipöördumist Rooma palvele ja tänule. Saagu sellest palve Jumalale koos teiega, ja tänu teile Jumala ees. Ma olen Issandale tänulik, et ta võimaldas mul külastada seda armastusväärset piirkonda, ning laskis mulle osaks saada nii sisutihedaid ja tähendusrikkaid tunde Eestis.

Mul oli võimalus märgata, et kõigis kolmes Balti riigis valitseb ühine lootuse õhkkond. Pärast ühiseid kannatusi, mille olid põhjustanud iseseisvuse kaotamine ja põhivabaduste mahasurumine, liiguvad Eesti, Läti ja Leedu kodanikud taastatud õigusriigi raames kindlalt demokraatia poole. Demokraatia poolt kindlustatud vabaduste hulgas on usuvabadus peamine. Lisaks austusele Jumala, universumi Looja ja Issanda vastu, tagab see ühtlasi austuse inimeste vastu, kellel on õigus väljendada oma usulisi veendumusi nii avalikult kui ka eraviisiliselt.

Rahvusliku sõltumatuse teovõimas tahe ja kindel soov kogeda tõelise vabaduse väärtust prak-

tikas on hakanud kandma esimesi vilju nii üksikisikute elus kui ka teie ühiskonnas tervikuna. Tänu olgu Jumalale ka selle eest. Võimaldagu ta kõigil Baltimaade kodanikel edasi kanda praegust positiivset kogemust, et saabuks kiiremini see aeg, mil kunagi läbi elatud saatus oleks vaid ajalooramatutele usaldatud mälestus; et uued põlvkonnad võtaksid sellest hoolikalt õppust ja oskaksid sel viisil paremini hinnata hüvesid, mis on saavutatud nii ränkade kannatuste hinnaga.

Eriliselt ajendab mind Issandat tänama intensiivne oikumeeniline tunne, mille ma teie keskel viibides läbi elasin. Kuna teie maal on katoliiklased vähemuses, on mul Rooma piiskopina võimalus kõrgelt hinnata vennalikke suhteid, mis valitsevad katoliiklaste ja teistesse konfessioonidesse kuuluvate kristlaste vahel. Ühises meditatsioonis Pühakirja üle ja ühises palves, mille tõstsite taeva poole täna hommikul koos vendadega luteri, ortodoksi, baptisti, metodisti ja teistest kirikutest, näen ma alget õigele oikumeeniale, mis keskendub Jumala kummardamisele ja tõe otsimisele: siit saab alguse kindel tee igatsetud kristlaste ühtsusele. Tallinn jääb paavstile meeldetähendusriikka momeendina oikumeenia teel, ning see

annab põhjust vaadata tulevikku usaldava lootusega.

Härra Vabariigi president, Teie isikus näen ma kõiki eestlasi, kelle kõrgeim esindaja Te olete. Teie kaudu annan ma eestlastele edasi oma tänu. Alates sellest hetkest, mil ma Tallinna saabusin, olete Te teinud kõik selleks, et pakkuda mulle sõbralikku vastuvõttu. Teie viisakuses peegeldub kõigi eestlaste lahusus. Teie muredes riigi ja kogu piirkonna tähtsate probleemide üle kuulsin ma kõigi teie kaaskodanike rahutuse vastukaja. Aga eelkõige oli see just Teie tulevikku vaatav lootus ja Teie kavatsus töötada inimväärse homse heaks, milles ma tunnetasin ühist tahet teha kõik selleks, et Eesti jõuaks tagasipöördumatult nende riikide hulka, mis on kindlalt rajatud austusele inimese olemusest lähtuvate ja võõrandamatute õiguste vastu.

Keskajal, kui kaugetelt maadelt tulnud sõdalased üritasid siin mõõga läbi usku peale suruda, astus Rooma piiskop kindlalt vastu nende taotlustele, mis lähtusid pigem omakasust kui armastusest Evangeeliumi vastu. Paavst võttis kuulda Liivimaa saadikuid, kes palusid temalt abi rahu jaluleseadmiseks ja kaitset ohtu sattunud püha vabaduse hoidmiseks. Paavst kaitstes Liivimaa rahvaste - ka eestlas-

□ Paavst Johannes Paulus II avaldab austust Eesti lipule. Foto: Arturo Mari.

te-vabadust, sealhulgas usuvabadust. See toimus minu eelkäija Innocentius III ajal, kes kuulutas selle maa "Maarjamaaks". Muidugi olid need teised ajad, aga lõppkokkuvõttes olid toonased inimesed samasugused kui praegu, nad seisid vastakuti samalaadsete probleemidega ning tundsid samasuguseid rõõme ja kannatusi. Ehkki paavsti tookordne zhest on kindlas seoses tookordse ajaloolise perioodiga, jääb see ometi kollektiivses mälus püsima Püha Aujärje erilise sõpruse märgina Liivimaa rahvaste vastu, kes tol ajal astusid esimesi samme ristiusu teel.

Selle ajaloolise, ehkki kaugelt minevikku jääva solidaarsuseväl-

jenduse põhjustasid samad põhimõtted, mis lähiminekus ajendasid Püha Aujärge aktiivselt ja üheselt Baltimaade sõltumatus eest välja astuma. Eesti puhul oli niisugune hoiak eriti tähendusrikas. Kaitstes rahvusvahelise avalikkuse ees selle maa õigust sõltumatusel, ei pidanud Püha Aujärg niivõrd silmas katoliiklaste kogukonda, kes siin oli ju suhteliselt väike, kuivõrd just tervet rahvast. Ta asus kaitsma eesti inimest kui sellist, isikut, kes on siin maal sündinud või tulnud siia selleks, et Eesti ühiskonnas elada ja töötada.

Ka tulevik võib olla vaid selline. Õnneks annab nii praegune situatsioon kui ka uus rahvusva-

heline olukord põhjust loota, et kannatused, mida balti rahvad pidid üle elama, ei kordu enam. Seda lootust kinnitab niinimetatud "inimõiguste kultuuri" areng ka selles Euroopa osas, samuti rahvusvahelise avalikkuse valvas tegevus. Püha Aujärg teeb omalt poolt kõik, et konsolideerida neid kahte tegurit, mis annavad lootust üksmeeleks ja rahuks.

Tahaksin väljendada oma parimaid südamliku austuse ja elava sõpruse tundeid Eestimaa ja armastatud Baltimaade vastu.

Jumal õnnistagu Baltimaade rahvaid! Jumal õnnistagu Eestimaa ja kõiki tema lapsi! □

Foto: Arturo Mari

Eesti presidendi kõne paavsti lahkumisel

Püha Isa,

Eestimaa rahva ning rahva poolt valitud riigikogu ja valitsuse nimel, siia kogunenud diplomaatilise korpuse nimel, ka oma perekonna ja iseenda nimel tahan teiega vennalikult jagada rõõmu Teie siinviibimisest, aga ka kurbust Teie lahkumisest.

Sest Teie apostellikku teekonda Balti riikides jälgides olen lugenud Teie südames, Püha Isa, ühtaegu rõõmu ja kurbust. Olete meiega koostundnud rõõmu Leedu, Läti ja Eesti vabaduse taastamisest ja nende taasühinemisest Öhtumaa kultuuriga, meie ühise emaga. Olete igatsenud neid päevi, olete igatsenud tänast päeva ja praegust hetke alates Teie astumisest Pühale Aujärjele, ja kui lubate veelgi sügavamale Teie südamesse vaadata, siis olete igatsenud meie vabadust ja au sealt alates, kus hakkasite igatsema oma kodumaa, meile nii lähedase Poola vabadust ja au. Olete palvetanud kristlikuma Euroopa eest, niisiis Euroopa eest, mida ühendaksid tehnoloogiast ja kaubanduslepetest tugevamad sidemed, meie ühiste moraalsete väärtuste ja ühiste eetiliste eesmärkide sidemed. Olen rõõmus, et näen Teie südames rõõmu, kolme Balti riigi ühiste eesmärkide äratundmise rõõmu.

Kuid Teie pilgus ja südames näen ma ka kurbust. See ei ole lahkumise kurbus, sest Teie jääte ju meie südamesse, nagu naerata ja ennast leidnud Eesti -

ajalooline Maarjamaa - jääb Teie südamesse. See kurbus, mida ma näen, on segatud murega. Me kõik mäletame Teie sõnu, millega hoiatasite "uute paheliste avanütüüride eest pimedate impulsside ajal, mis lähtuvad ideoloogiast, rahvuslikust uhkusest ja inimväärkuse tunnustamise tahtlikust keeldumisest." Mu Isa, see Teie sõnastatud mure on ka meie mure. Väike Eesti ei igatse mitte midagi siiramalt, kui elada sõpruses ja koostöös kõigi oma naabritega idas ja läänes, põhjas ja lõunas. Oleme uhked, et Eesti on kannatliku töö ja inimõiguste austamisega suutnud ära hoida rahvuslikku vihavaenu, mis meil nii muretekitavalt on maad võtmas Ida-Euroopas, Kesk-Euroopas ja Lääne-Euroopas. Oleme vennaliku käe välja sirutanud kõigile rahvastele ja rahvustele ning oleme veendunud, et suudame nende südamed enda poole võita.

Meie mure tõeliseks põhjuseks

on II maailmasõjast Eestisse ja Lätisse jäänud võõrriigi väed. Täna seni ei ole nende väljaviimiseks sõlmitud lepingut. See on meie ühine mure, mis ei tohi varjutada Teie apostelliku külaskäigu rõõmu. Seepärast pöördun lahkumiseel hetkel Teie poole, Püha Isa, ja palun, et Te palvetaksite selle minevikust pärandatud mure sõbraliku, väärrika ja kiire lahendamise eest; et Te kuulutaksite maailmale, et väike Eesti ei ole kellelegi ülekohut teinud ega luba oma riigis kellelegi ülekohut teha; palvetage selle eest tugeval häälel ja innustage kogu katoliiklikku maailma selle palvega ühinema, kuni see haarab kaasa ka kõige kaugeima külakiriku. Mu Isa, ma ootan seda päeva, kui kõik kirikukellad liituvad juubeldavaks kooriks ja kinnitavad maailmale, et õigus ja armastus on jagu saanud mineviku varjudest ka Lätis ja Eestis.

Me kohtume taas maailma kirikute ühendatud kooris.

Paavsti läkitus Eestimaalt lahkumisel (antud edasi lennukist)

Tema Ekstsellentsile Lennart Merile, Eesti Vabariigi presidendile

Pöördudes oma pastoraalse Eesti-visiidi järel tagasi Rooma, tänan ma Teid, tänan kogu Eesti rahvast lahke vastuvõtu ja sooja külalislahkuse eest. Jumal õnnistagu teid.

Ma palvetan, et Jumal pidevalt juhiks Teid ja kõiki teie kodanikke õitsengu ja rahu radadele.

Johannes Paulus II

Kalender ja lugemised

OKTOOBER

- r 1. Ba 1,15-22; Ps 79; Lk 10,13-16 Theresa a Jesu Infante Lisieux'st, neitsi. Mälestuspäev.
- l 2. 2Mo 23,20-23a; Ps 91; Mt 18,1-5.10 Pühad kaitseinglid. Mälestuspäev.
- P 3. Tavalise liturgilise perioodi XXVII pühapäev.** Js 5,1-7; Ps 80; Fi 4,6-9; Mt 21,33-43
- e 4. Jn 1,1-2,1.11; Ps Jn 2,3-5.8; Lk 10,25-37; Franciscus Assiisist. Mälestuspäev.
- t 5. Jn 3,1-10; Ps 130; Lk 10,38-42
- k 6. Jn 3,10 - 4,11; Ps 86; Lk 11,1-4 Bruno, preester.
- n 7. Mt 3,13-20a; Ps 1; Lk 11,5-13 Pühim Neitsi Maarja, Roosipärja Kuninganna. Mälestusp.
- r 8. Jl 1,13-15. 2,1-2; Ps 9; Lk 11,14-26
- l 9. Jl 4,12-21; Ps 97; Lk 11,27-28 Dionysius, piiskop ja tema kaaslased, märtrid. Giovanni Leonardo, preester.
- P 10. Tavalise liturgilise perioodi XXVIII pühapäev.** Js 25,6-10a; Ps 23; Fi 4,12-14.19-20; Mt 22,1-14
- e 11. Ro 1,1-7; Ps 98; Lk 11,29-32
- t 12. Ro 1,16-25; Ps 19; Lk 11,37-41
- k 13. Ro 2,1-11; Ps 62; Lk 11,42-46
- n 14. Ro 3,21-30; Ps 130; Lk 11,47-54 Callixtus I, paavst ja märter.
- r 15. Ro 4,1-8; Ps 32; Lk 12,1-7 Teresa Avilast, neitsi ja kiriku doktor. Mälestuspäev.
- l 16. Ro 4,13.16-18; Ps 105; Lk 12,8-12 Hedvig, pühendunu. Marguerite Marie Alacoque, neitsi.
- P 17. Tavalise liturgilise perioodi XXIX pühapäev.** Js 45,1.4-6; Ps 96; 1Te 1,1-5b; Mt 22,15-21 (Ignatius Antiokiast, piiskop ja märter.)
- e 18. EVANGELIST LUUKAS. KIRIKUPÜHA. 2Tm 4,10-17a; Ps 145; Lk 10,1-9
- t 19. Ro 5,12.15.17-19.20b-21; Ps 40; Lk 12,35-38 Jean de Brébeuf, preester ja Isaac Jogues, preester ja nende kaaslased, märtrid. Paolo della Croce, preester.
- k 20. Ro 6,12-18; Ps 124; Lk 12,39-48
- n 21. Ro 6,19-23; Ps 1; Lk 12,49-53
- r 22. Ro 7,18-25a; Ps 119,66.68.76-77.93-94; Lk 12,54-59
- l 23. Ro 8,1-11; Ps 24; Lk 13,1-9 Johannes Capestranost, preester.
- P 24. Tavalise liturgilise perioodi XXX pühapäev** 2Mo 22,20-26; Ps 18; 1Te 1,5c-10; Mt 22,34-40 (Antoine Marie Claret, piiskop.)
- e 25. Ro 8,12-17; Ps 68; Lk 13,10-17;
- t 26. Ro 8,18-25; Ps 126; Lk 13,18-21
- k 27. Ro 8,26-30; Ps 13; Lk 13,22-30
- n 28. APOSTLID SIIMON JA JUUDAS. KIRIKUPÜHA. Ef 2,19-22; Ps 19; Lk 6,12-19
- r 29. Ro 9,1-5; Ps 147; Lk 14,1-6
- l 30. Ro 11,1-2a.11-12.25-29; Ps 94; Lk 14,1.7-11
- P 31. Tavalise liturgilise perioodi XXXI pühapäev** Mt 1,14b-2,2b.8-10; Ps 131; 1Te 2,7b-9.13; Mt 23,1-12

NOVEMBER

- e 1. KÕIGI PÜHAKUTE SUURPÜHA.** Ilm 7,2-4.9-14; Ps 24; 1Jh 3,1-3; Mt 5,1-12a
- t 2. 2Mak 12,43-45; Ps 23; Ro 8,31b-35.37-39; Jh 14,1-6 Hingede (mälestus)päev.
- k 3. Ro 13,8-10; Ps 112; Lk 14,25-53 Martino de Porres, pühendunu.
- n 4. Ro 14,7-12; Ps 27; Lk 15,1-10 Carlo Borromeo, piiskop. Mälestuspäev.
- r 5. Ro 15,14-21; Ps 98; Lk 16,1-8
- l 6. Ro 16,3-9.16.22-27; Ps 145; Lk 16,9-13
- P 7. Tavalise liturgilise perioodi XXXII pühapäev** Tr 6,12-16; Ps 63; 1Te 13-18; Mt 25,1-13
- e 8. Tr 1,1-7; Ps 139; Lk 17,1-6
- t 9. LATERAANBASILIKA PÜHITSEMISPÄEV. KIRIKUPÜHA. Hs 47,1-2.8-9.12; Ps 46; Jh 2,13-22
- k 10. Tr 6,1-11; Ps 82; 3-4.6-7; Lk 17,11-19 Leo Suur, paavst ja kiriku doktor. Mälestusp.
- n 11. Tr 7,22-8,1; Ps 119,89-91.130.135.175; Lk 17,20-25 Martinus Tours'ist, piiskop. Mälestuspäev.
- r 12. Tr 13,1-9; Ps 19; Lk 17,26-37 Josafat, piiskop ja märter. Mälestuspäev.
- l 13. Tr 18,14-16. 19,6-9; Ps 105; Lk 18,1-8
- P 14. Tavalise liturgilise perioodi XXXIII pühapäev.** Op 31,10-13.19-20.30-31; Ps 128; 1Te 5,1-6; Mt 25,14-30
- e 15. 1Mak 1,11-16.43-45.57-60.65-67; Ps 119,53.61.134.150.158; Lk 18,35-43 Albertus Magnus, piiskop ja kiriku doktor.
- t 16. 2Mak 6,18-31; Ps 3; Lk 19,1-10 Margareta Shotimaalt. Gertrud, neitsi.
- k 17. 2Mak 7,1.20-31; Ps 17; Lk 19,11-28 Elisabeth Ungarist, pühendunu. Mälestusp.
- n 18. 1Mak 2,15-29; Ps 50; Lk 19,41-44 Peetruse ja Pauluse basiilikate pühitsemispäev.
- r 19. 1Mak 4,36-37.52-59; Ps 1Aj 29,10-12; Lk 19,45-48
- l 20. 1Mak 6,1-13; Ps 9; Lk 20,27-40
- P 21. KRISTUS KUNINGA SUURPÜHA.** Hs 34,11-12, 15-17; Ps 23; 1Ko 15,20-26.28; Mt 25,31-46 (Pühima Neitsi Maarja templissetoomine. Mälestuspäev.)
- e 22. Tn 1,1-6.8-20; Ps Tn 3,52-56; Lk 21,1-4 Caecilia, neitsi ja märter. Mälestuspäev.
- t 23. Tn 2,31-45; Ps Tn 3,57-61; Lk 21,5-11 Clemens I, paavst ja märter. Columbanus, abt.
- k 24. Tn 5,1-6.13-14.16-17.23-28; Ps Tn 3,62-67; Lk 21,12-19
- n 25. Tn 6,12-27; Ps Tn 3,68-73; Lk 21,20-28
- r 26. Tn 7,2-14; Ps Tn 3,75-81; Lk 21,29-33
- l 27. Tn 7,15-27; Ps Tn 3,82-87; Lk 21,34-36
- P 28. Advendi I pühapäev. Uue kirikuaasta algus.** Js 63,16b-17.19b.64,3-7; Ps 80; 1Ko 1,3-9; Mk 13,33-37
- e 29. Js 35,1-10; Ps 85; Lk 5,17-26
- t 30. APOSTEL ANDREAS. KIRIKUPÜHA. Ro 10,9-18; Ps 19; Mt 4,18-22

212. Sixtus IV	Savona	1471-1484	Hakkas Roomat kauniks ehitama (raha kahest allikast)	Frantsiskaan (OFM Conv)
213. Innocentius VIII	Genua	1484-1492	Ameerika avastam.; uued misjoni-initsiatiivid; Rooma ülestõusud	Nõrk paavst
214. Alexander VI	Valencia	1492-1503	Reformid Hispaanias, Wittenbergi Ülikooli asutamine	Kõlvatute elukommetega
216. Julius II	Savona	1503-1513	Nurgakivi panek püha Peetruse katedraalile	Frantsiskaan; energiline ja ettenägelik
217. Leo X	Firenze	1513-1521	Konkordaat Prantsusmaaga, Lutheri teesid, Leipzigi disput	Pani Lutheri kirikuvande alla; Wormsi edikt
218. Hadrianus VI	Utrecht	1522-1523	Karl V sõda Prantsusmaaga, segadused protestantidega	Viimane mitteitaallane enne Joh. Paulus II-t
219. Clemens VII	Firenze	1523-1534	Kirikulõhe Ingl.-ga, Karl V rüüstab Rooma, paavst vangist.	Viim. paavstlik keisnikroonimine; heitliku meelega
220. Paulus III	Rooma	1534-1549	Kirikuvanne Henry VIII; jesuiitide ordu asut.; Trienti kk algus	1513. aastani "elumees"
224. Pius IV	Milaano	1559-1565	Trienti kk jätkamine ja lõpetus; kardinal Borromeo	Peaaegu 4 k konklaavinõupidamisi
225. P. Pius V	Aleksandria	1566-1572	Võit türklaste üle (Lepanto); Pärtliöö; seadis Trienti kk otsused aja nõuetega kooskõlla	Dominikaan; range askeet
226. Gregorius XIII	Bologna	1572-1585	+Teresa Avilast; Hollandi erald. Hispaaniast; kalendrireform	Pühendus vaim. seminaridele ja misjonitööle
227. Sixtus V	Grottomare	1585-1590	Mary Stuarti hukkamine; Henri IV Prantsusmaal	OFM Conv; reorg. Rooma kuuria ja kongreg.-d
231. Clemens VIII	Firenze	1592-1605	Nantes'i edikt - hugenottide võrdsustest õigustest	Uusversioonid: Vulgata, breviaar, missaal, pontifikaal
233. Paulus V	Rooma	1605-1621	Koperniku hukkamõistmine; 30-aastase sõja algus	Ehitas Rooma kauneid hooneid; arendas misjonitööd
234. Gregorius XV	Bologna	1621-1623	+Franciscus Xaverius; uus konklaaviseadus; asutas "Usulevitamise Kongregatsiooni"	Esimene paavst, kes oli saanud hariduse jesuiitide juures
238. Clemens IX	Pistoia (It)	1667-1669	Vintsentiinide nunnaordu asut.; türklased Kreetal saarel	Tugevnes jansenistide eksiöpetus
239. Clemens X	Rooma	1670-1676	Louis XVI Prantsusmaal, regaalidetüli	Kuulutas välja palju pühakuid
240. Ö. Innocentius XI	Como	1676-1689	Türklased tungivad Viini alla; Louis XIV tühistab Nantes'i edikti	Reorganiseeris kirikuriigi
243. Clemens XI	Urbino	1700-1721	Hispaania troonipärimis-sõda; Põhjasõda Ida-Euroopas	Jesuiitide ordu keelamine
245. Benedictus XIII	Rooma	1724-1730	Mõistis jansenismi ja Utrecht'i kirikulõhe hukka	Dominikaan
247. Benedictus XIV	Bologna	1740-1758	7-aastase sõja algus; Maria Theresia; Friedrich II; Vana saksa keisririigi lõpp; Montesquieu	Valitud 6 k. kestnud konklaavi järel (uusaja pikim konklaav)
251. Pius VII	Cesena (It)	1800-1823	Napoleon; Kirikuriigi kaotamine; sekularisatsiooni algus	Benediktiin; kiriku tagakiusam. Hispaanias
254. Gregorius XVI	Belluno (It)	1831-1846	Parlamendiref. Inglism.; raudtee Saksam.; Komm. partei manif.	Benediktiin; ülestõusud kirikuriigis
255. Pius IX	Senigaglia (It)	1846-1878	Ameerika vabadussõda, saksa Keisririik; vanakatoliiklased	Vatikani I kk 2 dogmat (PNM pärispatuta saamine ja paavsti ilmeksimatus)
256. Leo XIII	Carpineto (It)	1878-1903	Prantsuse-Vene militaarkonventsioon, kolmekeisriliit	Tähtsad otsüklid (Rerum novarum)
257. P. Pius X	Riese (It)	1903-1914	Sõda Balkanil; kiriku eraldamine riigist Prantsusmaal	Antimodernismivande sisseesdmine
258. Benedictus XV	Genua	1914-1922	I Maailmasõda; Fatima ilmutus 1917; revol. Venemaal	Võitles lakkamatult sõja lõpetamise eest
259. Pius XI	Desio/Milaano	1922-1939	Lateraanleping - Vatikan saab riigi staatuse 1929; Stalin, Hitler, Mussolini; II Maailmasõda	Entsüklika natsismi ja kommunismi vastu
260. Pius XII	Rooma	1939-1958	Saksa jagamine, Korea sõda; Hrushtšov; de Gaulle; Suessi kriis	Maarja taevassevõtmise dogma 1950
261. Johannes XXIII	Sotto il Monte	1958-1963	Kennedy mõrv 1963; Kuuba kriis; esimene maa tehiskaaslane (NSVL); Hiinas võtab kommunism võimust	Valmistas ette ja kutsus kokku Vatikani II kirikukogu (algas 1962)
262. Paulus VI	Concesio/Brescia	1963-1978	Vietnami sõda; kultuurirevolutsioon Hiinas; Inimesed kuul	Lõpetas Vatikani II kk 1965; Humanae Vitae '67
263. Johannes Paulus I	Forno di Canale	1978	Banco Ambrosiano afäär	"Naeratav paavst"; troonil 33 päeva
264. Johannes Paulus II	Wadowice/Poola	1978-	NSVL lagunemine; Lahesõda; sõda Jugoslaavias; esimene Balti riike, sh Eestimaad külastanud paavst	Atentaat 1981; pastoraalreisid; palju kirjutisi tungivatest probleemidest

STATISTIKAT. Paavstide täpse nimekirjaga on mõningaid raskusi, sest ajaloolased pole mõnede valespaavstide arvu käsitlemisel ühel meelel. Suurim probleem on Johannese nime kandnutega (Johannes XVI järjekorranumber läheb kirja, ehkki ta on valepaavst, sest järgmine legitiimne paavst võtab nimeks Johannes XVII. Aruvea tõttu jäi Johannes XXII olemata. Pontifikaatide (paavsti valitsemisaeg) pikkuste kohta enne P. Soterust (167-175) ei saa öelda midagi täiesti kindlat.

Paavstide üldarv

itaallasi	264	portugallane	1
roomlasi	107	kreetalane	1
prantslasi	104	poolakas	1
kreekelasi	15		
sakslasi	9	Märtreid	32
asiaate	7	pühakuid	82
aafriklasi	7	pikim pontifikaat	31 a. 7 k. (Pius IX)
hispaanlasi	3	lühim pontifikaat	13 p. (Urbanus VII)
dalmaatslasi	3	ebaväärikaid paavste	14 (s.o. 2,3%)
waleslane	2	(inimlikust vaatenurgast hinnatuna)	
traaklane	1		
hollandlane	1	Ajaloolise ülevaate allikas: Ewig 10/92.	
inglane	1	Nimekirja allikas: Annuario Pontificio.	
		Eri allikates võivad andmed veidi erineda.	

☐ Paavsti mure: "Võõraid pole ta veel lõõnud, ei tea mis ta omadega teeb?"
*/Ümberpööratud mugandus tuntud loost saaremaa mehega, kellelt küsiti, kas tema seinakell ka lööb/
 Paavst Johannes Paulus II on tuntud selle poolest, et ta tervitab ja kätleb tihti ka teenindavat personali,
 ajakirjanikke, fotograafe jms inimesi, kellele tavaliselt ei pöörata mingit tähelepanu. Foto: Arturo Mari.*

See ajakiri ilmub igal kuul
 ja toob oma lugejateni:

- läbitöötatud infot
 katoliku kiriku õpetusest
- ülevaateid sündmustest
 tänapäeva kirikus
- hinnanguid maailmas toimuvale
 kiriku vaatenurgast
- artikleid katoliku kiriku
 ajaloost kogu maailmas
- püsiväärtusega
 vaimulikku kirjandust
- teoloogilisi artikleid

Kiriku Elu

saate hakata tellima
 posti teel otse koju
 alates järgmise aasta
 II kvartalist (so aprillist).

Tellimisnumbri leiate "Aja-
 kirjanduslevi" kataloogidest.

Tellimusi vormistavad kõik
 ajakirjanduse tellimispunktid.